

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 42 (8).**

1927. a.

III Riigikogu koosolek 3. veebruaril 1927. a. kell 10.

Kokku on tulnud 96 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **F. Akel**, sõjaminister **J. Soots**, kohtuminister **J. Sepp**, haridusminister **J. Latik**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus- tööstusminister **K. Kornel**, töö- hoolekandeminister **O. Tief**.

Päevakord:

1. J. Klesment'i küsimine Vabariigi Valitsusele isikumaksu asjas valdades ja alevites.

2. J. Klesment'i küsimine töö- hoolekandeministrile töötatööliste töö muretsemise asjas.

3. L. Johanson'i küsimine teedeministrile arstiabi mittevoimaldamise kohta kütteladude tööliste raudteel.

4. A. Jõeääre küsimine Vabariigi Valitsusele armuandmiste asjas.

5. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek põllutööministrile väärnähtuste kohta Purila mõisa kasutamisel.

6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul O. Gustavson'i, L. Johanson'i ja A. Kärner'i arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta.

7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele armuandmise korra ja Riigivanema vahelesegamise kohta kohtute tegevuses.

8. Tempelmaksu seaduse läbivaatamiseks erikomisjoni valimine — üldkomisjoni ettepanek.

9. Kaitseseisukorra (sõjaseisukorra) maksu tähtaja kinnitamine — riigikaitse komisjoni esitis.

10. Väljaspool linnu ja alevid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

11. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

12. Mäeseadus — II lugemisel.

13. Sonda-Mustvee raudtee ehitamiseks maade sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

14. Pedja liivaaugu laiendamiseks maa sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

15. Firmade seadus — üldkomisjoni ettepanek.

16. Äride registreerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

17. Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

18. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

19. Riigivaranduste kinnitamise seadus iga- suguste kahjude vastu — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

20. Eeühisuste seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

21. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

22. Kogukonna-, asutuste- ja erarendi- maade korraldamise seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

23. Põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

I. Päevakorra Juhataja **M. Martna**:
muutmine. Avan Riigikogu koosoleku. Päevakorra kohta on sõna rkl. Penno'l.

R. Penno (as): Ma teen ettepaneku, välja jätta päevakorrast punkt 6: Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Riigikogu liikmete O. Gustavson'i, L. Johanson'i ja A. Kärner'i arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta. Selle ettepaneku teen ma härra põllutööministri soovil, kes haige on ja kes sooviks läbirääkimistest selle arupärimise puhul

osa võtta, mida ta täna aga haiguse tõttu teha ei saa.

Juhataja **M. Martna**: Päevakorra kohta on sõna rkl. Schilling'il.

C. Schilling (sks), kohalt: Teen ettepaneku, päevakorra esimeseks punktiks võtta komisjonide täiendavad valimised.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Voiman'ilt on ettepanek, mis ühtlane rkl. Schilling'i ettepanekuga, võtta esimeseks päevakorrapunktiks komisjonide täiendavad valimised. Siis on veel rkl. Hasselblatt'ilt ettepanek, võtta 2. päevakorrapunktiks: Tempelmaksu seaduse läbivaatamiseks erikomisjoni valimine. See on praegu päevakorras punkt 8-as.

Panen hääletamisele rkl. Penno ettepaneku, punkt 6 päevakorrast välja jätta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud, seega jääb punkt 6. päevakorrast välja.

Siis on ettepanek, esimeseks päevakorrapunktiks võtta komisjonide täiendavad valimised. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Hasselblatt'i ettepanek, teiseks päevakorrapunktiks võtta punkt 8 — tempelmaksu seaduse läbivaatamiseks erikomisjoni valimine. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Seega on päevakord kindlaks määratud.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

2. Teadaandmine komisjoni antud seaduseelnõu kohta. Sekretär **O. Liigand**: Riigikogu juhatusel on teada anda, et tema poolt on antud väljamaalaste mahaäänud varanduste korraldamise seadus üldkomisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised. Juhataja **M. Martna**: On tehtud ettepanek, valida hariduskomisjoni rkl. Schilling'i asemele rkl. Hasselblatt. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt on ettepanek valida: sotsiaalkomisjoni rkl. Schütz'i asemele rkl. Adamson, rkl. Voiman'i asemele rkl. Eilman; rahaasjanduse komisjoni rkl. Jonas'e asemele rkl. Kärner ja rkl. Ast'i asemele rkl. Elisson; üldkomisjoni rkl. Gustavson'i asemele rkl. Kink. Ma kavatsen hääletada korruga. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on tähendatud kandidaadid vastavatesse komisjonidesse valitud.

4. Tempelmaksu seaduse läbivaatamiseks erikomisjoni valimine. Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tempelmaksu seaduseelnõu on Riigikogus arutatud juba 5 aastat —

I, II ja nüüd ka III Riigikogus. Üldkomisjoni alamkomisjon, kus praegu eelnõu arutatakse, on selle juures töötanud juba kolm aastat. Tempelmaksu seadus on kasuistlik seadus ja väga raske, ja teiseks niisugune, kus maitse järgi võib nii ja teisiti otsustada, ning seega süsteemi rikkuda. Seadus on rahva poolt väga ja väga oodatud, silmas pidades, et meil käiakse praegu okupatsiooniaegsete määruste järgi, mis kujutavad lühikese konspekti. Praegu on tempelmaksu maksimisel igasugused konfliktid võimalikud. Sellepärast tuleksid ära tarvitada kõik võimalused, et seaduseelnõu arutamist kiirendada. Silmas pidades, et kriminaalseadustik oma ulatuse poolest palju suurem ei ole kui tempelmaksu seadus, sisu poolest aga palju tähtsam on, asus üldkomisjon seisukohale, et ka tempelmaksu seaduse läbivaatamiseks tuleks moodustada viieliikmeline komisjon, kus protokollides täpselt ära tähendataks, mispärast üks või teine muudatus ette võetud, ja seega lühendataks eelnõu arutamist kolme lugemise võrra, mis ette nähtud pärast alamkomisjoni tööde lõpetamist üldkomisjonis. Praegu töötavad üldkomisjoni vastavas alamkomisjonis Riigikogu liikmed Holberg, Jõeäär, Gustavson, Kiiver ja mina, ja välja arvatud rkl. Kiiver, oleme töötanud eelnõu juures 2 ja 1/2 aastat. Sellepärast arvab üldkomisjon, et otstarbekohane on, et erikomisjon valitaks samas koosseisus. Üldkomisjon volitas mind seda ettepanekut tegema, mis komisjonis vastu võeti ühel häälel ilma igasuguste vasturääkimisteta.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Martinson'ilt on sama ettepanek, valida tempelmaksu seaduse läbivaatamiseks erikomisjoni Riigikogu liikmed Holberg, Jõeäär, Gustavson, Kiiver ja Hasselblatt. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on tähendatud Riigikogu liikmed tempelmaksu seaduse komisjoni valitud.

5. J. Klesment'i küsimine Vabariigi Valitsusele isikumaksu asjas valdades ja alevites. **J. Klesment** (stp) (loeb): Kas kavatses Vabariigi Valitsus esitada Riigikogule lähemal ajal seaduseelnõu isikumaksu kaotamise asjus valdades ja alevites ning neile sissetulekute võimaldamiseks ajakohaste maksude sisseseadmise teel?

6. J. Klesment'i
küsimine töö-
hoolekandemi-
nistrile tööta-
töolistele töö
muretsemise
asjas.

J. Klesment (stp)
(loeb):

1) Kui palju on üle riigi
töbörsides registreeritud
töötatöölisi?

2) Kui paljudele nen-
dest on tööd muretsetud
ja missugustel töödel?

3) Kas võimaldatakse tööd ka ülejäänutel
töötatöolistele ja millised kavatsused on selle
läbiviimiseks?

4) Milline kord on käesoleval aastal maksma
pandud töötatöölise töödele saatmisel ja kas
peetakse sellest kohtadel kinni?

7. L. Johanson'i
küsimine teede-
ministrile arsti-
abi mittevõi-
maldamise koh-
ta kütteladude
töolistele raud-
teel.

L. Johanson (stp)
(loeb):

1) Missugustel põhjus-
tel pole raudteel osale töö-
listele (kütteladudes) arsti-
abi võimaldatud?

2) Kas teedeminister ka-
vatseb sarnast seisukorda,
kus osa töölisi raudteel
arstiabita jääb, muuta?

8. A. Jõeääre
küsimine Vaba-
riigi Valitsusele
armuandmiste
asjas.

A. Jõeäär (stp) (loeb):
Palun Vabariigi Valit-
susest järgmistele küsimis-
tele vastust:

1) Kellele nimelt ja mis-
sugustel põhjustel on praeguse
Vabariigi Valitsuse poolt täielikult armu
antud, või kohtu poolt määratud karistust
kergendatud?

2) Kelle armuandmise palved on jäetud
tagajärjeta ja missugustel põhjustel?

3) Kui palju on praeguse valitsuse poolt
rahuldatud armuandmise palveid, mida eel-
mised valitsused otsustanud eitavalt?

4) Millistel motiividel on jäetud „Riigi
Teatajas“ avaldamata armuandmise otsused?

**9. Eesti sotsia-
listliku tööliste
partei Riigikogu
rühma arupä-
rimise- ettepanek
põllutöö-
ministrile väär-
nähtuste kohta
Purila mõisa
kasutamisel.**

(Arupärimise-ettepaneku
tekst:

„Purila mõis on 1924.
aastal maakarja tõuparanduse
seltsile pikemaks ajaks
välja renditud.

Tegelikult kasutab mõi-
sat keegi Virkuse nimeline
isik. Mõisas on 165 tiinu
põldu. 1926. a. sügiseks
oli mõisa kasutaja kohus-

tatud 50 vakamaad uudismaad heinamaaks kul-
tiveerima, kuid senini ei ole midagi tehtud,
selle peale vaatamata, et maaparanduse laen
juba ammu on kätte saadud. Maa rent 300.000
marka aastas on kolme aasta eest tasumata.

1925./1926. aasta talvel on Virkuse poolt
suuremal määral heinu ja põllupõhku ära
müüdud, mis põllumajapidamises üldse luba-
mata. Praegune loomade arv on väike vasta-
valt põllupinna suurusele. Heinte ja põllu-
põhu äramüümise tõttu jääb põld ilma sõnni-
kuta. 1926. a. sügisel on põllud kündmata
jäetud, vaatamata selle peale, et sel ajal üle
riigi kõige soodsam sügis oli, kus kõigil korra-
jikkudel põllupidajatel maad küntud.

Hooned ähvardavad kokku langeda, sest
selle asemel, et hoonete juures vähematki
jooksvat remonti teha, saetakse hoonete aam-
palgid välja ja tarvitatakse ära.

Aida salve laudadest, mis riigi omandus,
on lasknud Virkus karjakasvatuse kooli tar-
vis mööblit teha ja endale riigi summadest
kõrget hinda välja maksta.

Töölisi sunnitakse mitmesuguseid seaduse-
vastaseid töid tegema. Nii lastakse põllult
lõhutada kiva jõkke vedada, mille tõttu üleval-
pool jõe jooksul maa-ala soostub. Majapida-
mise tarbeks käsutatakse töölisi riigi metsast
tarbepuid tooma ettenäidatud kohtadelt, käs-
tes jäljed tasa teha. Samuti lastakse töölisi
pargis suuremaid ilupuid maha saagida ja
kände matastega katta. Läänud kevadel lasti
hulk töölisi, kes üle 20 aasta mõisas töötanud,
lahti, käesoleva aasta kevadel ootab ülejäänuid
sama saatuse.

Sarnase majapidamise viisi juures ei saa
kätte otstarvet, milleks mõis on kasutada
antud, nimelt tõukarja arendamist. Niisamuti
on vaevalt usutav, et põllutööministeerium,
kes pikemaajalise lepingu sõlminud nimetatud
seltsiga, sarnast röövmajapidamist, nagu see
Purilas ilmsiks on tulnud, lepingu järele luba-
tavaks peab.

Eeltoodud asjaoludel pöörame põllutöö-
ministri poole järgmiste küsimistega:

1) Kas on põllutööministril teada ilmsiks-
tulnud asjaolud Purila mõisa kasutamisel?

2) Kui see teada on, siis kas kavatses põllu-
tööministeerium maakarja ja tõuseltsiga rendi-
lepingu lõpetada ja Purila mõisa välja anda
kohalikkudele õigustatud maasoovijatele ja
mõisatöolistele?

Tallinn, 1. veebruaril 1927. a.

Eesti sotsialistliku tööliste partei
Riigikogu rühma nimel:

A. Vomm,
J. Piiskar,
A. Kärner.“)

A. Vomm (stp): Austatud Riigikogu
liikmed! Purila mõis Harjumaal on antud suur-

maapidamisena rendile maakarja tõuparanduse seltsile. Mõisas on põldu 165 tiinu ümber ja vastav osa heinamaad. Nimetatud seltsi olemasolust ei ole ümbruskonna elanikkudel aimugi. Samuti ei ole koha peal märgata nende sihtide ja eesmärkide teostamist, milleks mõisa rendile on antud. Majapidamise viis on sarnane, mida võib ühesõnaga röövmajapidamiseks nimetada. (J. Hünerson, põl: Pole aimugi?) Selleks mõned iseloomustavad näited. (M. Laarman, põl: Et ümbruskonnal aimu oleks!) ja need näited olgugi selleks, et härra Hünerson'ile ja teistele selgeks saaks ja et neil aimu oleks. (M. Laarman, põl: Kas Teil sest aimu on?) Lubage mulle siis ette kanda.

1924. aastal on mõis antud rendile Eesti maakarja tõuparandamise seltsile, tegelikult peab seda mõisat keegi Virkuse nimeline isik ja ei ole ümbruskonnas kellelgi teada, et maakarja tõuparanduse selts tähendatud mõisa kasutaja on. Mõisa tegeliku kasutaja härra Virkuse poolt on sarnane majapidamine sisse seatud, mis kuidagi põllumajapidamises lubatav ei ole. Näiteks 1925. ja 1926. aasta talvel on suuremal määral heinu ja põllupõhku ära müüdnud, loomade arv vastavalt 165 tiinu põllumaale on praegu väike. (M. Laarman, põl: Härra Vomm, mis Teie siin küsite, see on lihtsalt tsiviil asi, laske ära õiendada!) Selle tõttu on loomulik, et põld jääb ilma loomuliku väetiseta. Läänud aasta sügisel, kus sügis kõige soodsam viimaste aastate jooksul on olnud, on maa kündmata, aga ometi oli võimalik igal korralikul põllumehel maid ümber künda. Maarent kolme aasta eest on tasumata — 300.000 marka aastas, see teeb kokku 900.000 marka. Edasi, maaparanduse laenu on võetud ja 1926. a. sügiseks oli maakarja tõuparanduse selts kohustatud üles kultiveerima 50 vakamaad maad, kuid seni ei ole midagi tehtud, selle peale vaatamata, et laen on välja võetud. Hooned on viletsas seisukorras, jooksvat remonti ei tehta, selle asemel aga hävitatakse veel hooneid. Aidasalved, mis riigi varandus, on välja lõhutud ja sellest karkasvatuse kooli tarvis lastud mööblit valmistada, mille eest on Virkusele suuri summased välja maksetud. Töölisi sunnitakse seadusevastaseid töid tegema. (Sõjaminister J. Soots: Missugused on need seadusevastased tööd?) Härra Virkus käsutab töölisi metsamaterjali otsima. (Vahelhüüe sõjaminister J. Soots'i poolt.) Oodake, härra kindral, lubage mulle ette kanda ja siis teeme järeldused. Sellejuures kirjutatakse ette, et tulevad puud maha saagida, kuid jäljed ära siluda. Minu arvates on see seadusevastane, kui töölisi kästakse metsa

maha saagida, aga sealjuures jäljed ära siluda. Töölisi sunnitakse vargile maapidaja kasuks. Siin ei saa teist järeldust teha. Pargist lastakse suuremad ilupuud maha võtta ja kändudele mättad otsa panna. Mida sellest järeldada? Võib järeldada, et see on seadusevastane, ja tööline peab oma tööandja käsku täitma, töölised ei tarvitse teada, kas maakasutajal selleks luba on või mitte. Need üksikud nähted kõnelevad ise enda eest, sellejuures aga peame ära märkima, et selle suurmaapidamise kasutamise iseloom on eriotstarb ja on üks tüübiline näide nende eriotstarbekohtade kasutamiseks selle vahega, et harilikult kõigis nendes eriotstarbekohtades hävitatakse riigivarandust ühel kui teisel teel. Aga Purilas, Harjumaal, on ilmsiks tulnud iseäranis suured laastamised, mis on andnud põhjust Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühmale esineda käesoleva arupärimisega. Majapidamiseks tarvilikud hooned hävitatakse, riigivarandus laastatakse, näiteks aida salvelaudade äratarvitamine, hoonetate aampalkide väljasaagimine, rendi maks-matajätmine ja peale selle veel maaparandustööd, mis on lepingu järele võlakohuslase peale pandud ja mida ta on kohustatud valmis tegema teatud tähtajaks, selleks aga ei ole algustki tehtud. Maaparandustööde juures on iseloomustav järgmine nähtus: Kui põllult kiva veetakse, siis veetakse neid kuskile hunnikusse, Purilas aga lastakse kiva vedada jõkke, mille tagajärjel ülemal maa-ala soostub, ja ümbruskonna elanikud kannatavad selle all. Metsa-äärsetel põldudel lõhutud kivid lastakse vedada riigimetsa, ka heinamaadele lastakse kiva vedada ligidalolevatelt põldudelt, selle asemel, et heinamaid kultiveerida, milleks on isegi maaparanduse laenu välja antud.

Need üksikud andmed juba kõnelevad ise enda eest ja sellepärast on meie rühma poolt üles seatud küsimused põllutöoministrile, kas on põllutöoministril need ilmsikstulnud väärnähtused Purila mõisa kasutamises teada, ja kui need härra põllutöoministril teada on, mis mõtleb põllutöominister siis teha, ja kas kavatses põllutöoministeerium maakarja ja tõuseltsiga rendilepingu lõpetada ja Purila mõisast maid välja anda kohalikkudele õigus-tatud maasoovijatele ja mõisatöölilistele? Meie arvame, et sarnased väärnähtused lubatavad ei ole, ja sellepärast loodan, et Riigikogu liikmed ilma erandita kõik käesolevat arupärimist saavad toetama.

Juhataja **M. Martna:** Asun arupärimise-ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 27 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

10. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele armuandmise korra ja Riigivanema vahe-segamise kohta kohtute tegevuses.

J. Piiskar (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Riigivanem, vastates meie arupärimisele, algas oma kõnet pateetilise lausega: „Halvad oleksid meie olud, kui kõik asjad nii oleksid, nagu seda ette kandis rkl. Piiskar“. Ta ütles veel edasi: „See arupärimine ei ole põhjendatud ei seaduslikust seisukohast välja minnes, ega ka faktiliselt.“ Kui vaadeldi ja lugeda härra Riigivanema vastust meie aru-

pärimisele, siis tekib küsimus, kas lükkas härra Riigivanem omas vastuses ümber arupärimises ettetoodud tõsiasjad. Ma pean ütleva otsekohe, et mitte sugugi. Ta omas kõnes võttis need asjaolud õigeks ning ei vaielnud neile vastu, vaid otsis oma või valitsuse tegevusele vabandavaid ja õigustavaid motiive. Lubatagu peatuda mõne sõnaga härra Riigivanema vastuse juures samas järjekorras, nagu ta omas vastuses puudutas meie arupärimises ettetoodud küsimusi.

Härra Teemant ütleb, et suurem osa arupärimises puudutatud asjadest on sündinud endise valitsuse ajal, kus kohtuministriks ei olnud praegune kohtuminister, vaid teine. Aga siis oli härra Teemant ka selle valitsuse juht, ja kui härra Teemant edasi omas kõnes ütleb, et armuandmine on Vabariigi Valitsuse diskretsioon-võim, selle kohta ei ole kellelgi midagi öelda, ja et 1923. aasta määrus on põhiseaduse vastane, et põhiseaduses ei ole kitsendusi Vabariigi Valitsusele armuandmises, et kohtuminister ei ole see filter, kust armuandmise asjad peavad läbi käima, siis tekib küsimus, milleks siin endine kohtuminister, kui eelmise valitsuse juhiks oli samuti Jaan Teemant, ja kui härra Teemant ise selge sõnaga tõendab, et kohtuminister ei ole see filter, kust armuandmise palved peavad läbi käima, vaid see on Vabariigi Valitsuse diskretsioon-võim, mille kohta kellelgi midagi öelda ei ole, Ometi on ju Vabariigi Valitsus ja eriti Vabariigi Valitsuse juht see, kes põhiseaduse järgi peab valitsuse tegevust juhtima ning kes vastutab selle eest, kui kohtuminister seadusi ei täida. Kui härra Riigivanem ütleb, et määrus, mis „Riigi Teatajas“ välja kuulutatud, on põhiseaduse vastane, siis pean tähendama, et Vabariigi Valitsuse juht on ju see, kes Vabariigi Valitsuse tööd peab ühtlustama, peab selle järele valvama, et see oleks seadustega kooskõlas. Mis on härra Riigivanem selleks ette võtnud, et seadusevastast määrust ära muuta?

Aga missugune olukord on nüüd tekkinud? Inimesed, kes usuvad, et seadusel on seaduse võim, määrusel määruse võim, ja neist kinni tuleb pidada niikaua, kui nad maksvad, loevad seda määrust ja ei esita armuandmise palvet sellepärast, et kord, mis maksuma pandud, ei võimalda armuandmise palve esitamist. Teised aga, kes arvavad, et igal juhtumisel tuleb katset teha, ükskõik kas see seaduse või määruse poolt lubatud või mitte, esitavad ometi armuandmise palved, ja neile tullaksegi vastu. Ühe sõnaga, kodanik viiakse sel teel eksiteele, et lastakse sarnane määrus maksvuselt olla, mille kohta valitsus ise usub, et ta seadusevastane on. Küsimuse sisulisest küljest kaalumise, kas ta on seadusevastane või mitte jätan ma lahtiseks, sest mina ei ole jurist.

Meie ei kõnelenud oma arupärimises selle määruse kolmandast punktist, mille Riigivanem leiab olevat põhiseadusega mitte kooskõlas. Meie juhtisime tähelepanu kuuendale punktile, kus on ära tähendatud alused, mis võivad olla armuandmisel tõukeks. Ma küsisin, missugusele punktile vastavalt on siin talitatud. Ja seadsin üles küsimuse, et kui Vabariigi Valitsus ei pea sellest kodukorrast kinni, siis on tema veel uusi lähtekohti leidnud, millest välja minnes ta armu annab. Meie soov oli selgitust saada, missugused on need lähtekohad ja motiivid, mis tõukeks võivad olla armuandmisele, mida aga kodukorras ei ole, kuid mille järgi Vabariigi Valitsus talitanud on. Selle küsimuse peale vastust ei antud ja selles osas on küsimus niisama selgusetu, nagu ta seni oli.

Selle meeletu ja pöörase vägistamiseloole kohta, mille kohta isegi kohtutegelased ütlevad, et see üks jõhkramatest olnud, ja mis ka meie arupärimises ette toodud oli, tähendas härra Riigivanem, et kohtupalati esimees härra Reichman oli jäänud eriarvamise juurde, mis selles seisis, et kõik süüalused tulevad õigeks mõista. Härra Teemant, ma palun, et Teie selle eriarvamise ette loeksite, sest kuskil kohtuaktis seda eriarvamist ei ole. (Riigivanem J. Teemant: Kas küsimuslehte olete lugenud?) Kui Teie selle juurde lähete, siis ütlen ma selle kohta, et on olemas ainult härra Reichman'i märkus, et tema jääb eriarvamisele ja härra Reichman'i nimi seal juures. Aga kriminaal-kohtupidamise seaduses ettenähtud eriarvamist, mis teatud tähtajal teatud viisil tuleb esitada, ei ole.

Kuulge, härra Teemant, Teie ütlete, et on eriarvamine esitatud. Võib olla, et härra Reichman ütles, et ta esitab eriarvamise. Kuidas aga siis otsustada, et härra Reichman oli sellel eriarvamisel, et kõik süüdlased tulevad õigeks mõista. Võib olla, et härra Reichman oli

sellel arvamisel, et neid tuleb raskemalt karistada. Vaadake, lugu on aga nii, et harilikus korras esitatud eriarvamist ei ole. Miks ei loeta seda siis ette, kui see olemas on?

Agaga kui oletadagi, et see eriarvamine siiski olemas on, kuidas kujuneb lugu siis? Seda asja arutati kolmes kohtuastmes. Kui kohus on kolmes astmes asja läbi arutanud ja otsuse teinud, siis ei saa ju ometi eriarvamisel olla suurt kaalu. Kas sel puhul, kui kohtupalati esimees esineb eriarvamisega, võib öelda, et kohtuotsus ei ole otsus, kas siis ei tule kohtuotsust võtta, kui kohtuotsust. Mina arvan, et küsimust niimoodi seada ei saa. Samuti tuleb küsida, kas see, kui üks kohtunik jääb eriarvamise juurde, kaalub rohkem, kui kolme kohtu arvamine. Mina arvan, et kuigi see eriarvamine oleks olnud, ei peaks see mingisugust mõju avaldama, sest asja arutati kolmes kohtuinstantsis. Ja sisuliselt on see üks jöhkramatest vägistamise asjadest, mis üldse meie kohtuelus on ette tulnud, mispärast ei saa siin kuidagi õigeks pidada armuandmist. (Sõjaminister J. Soots: Aga kui kannataja ise palub armu anda?)

Järgmisena on puudutatud Toots'i lugusid, ning öeldud, et see ei ole süütegu, kui inimene võimu mittetarvitamise pärast süüdi mõistetakse. Kuidas aga see võimu mittetarvitamine sündis? See sündis nii, et kordnik Niklaus'ele võimaldati üle piiri põgenemine, kuigi Toots'ile teada oli, et põgeneja oli riigi raha raisanud. See on Teile, härra Riigivanem, tähtsusetu asi, kui riigiametnik raiskab raha, põgeneb üle piiri ja teine riigivõim, kes on seatud korra järele valvama, teab seda ja laseb siiski seda sündida? Ja härra Riigivanem tuleb ja ütles, et see süütegu ei tarvitse suur olla. Lastakse inimene karistuse eest ära põgeneda, ja Riigivanem seletab, see süü ei tarvitse suur olla, see on terve selle loo esimene osa. Teine osa seisab selles. Kui härra Riigivanemal õigus on, et härra Toots ainult võimu mittetarvitamise pärast on karistatud, kuidas on seletatavad järgmised lood:

Härra Toots'i võimkonnas Petserimaal toodi välja suured puudujäägid revideerimisel. Siis jooksid ametnikud tagant uksest välja teiste inimeste poole ja töid kõrtsimeeste käest raha, mis salaja härra Toots'i tasku poetati, ja härra Toots võttis raha taskust välja ja ütles, tal ei olla kassat, sellepärast kanda ta kõik raha taskus. Aga meie teame, et härra Toots maksis neid summasid ka siis veel, kui ta juba kinni oli. (J. Holberg, põl: Mis Teile tühja juttu ajate, see oli 2 aastat enne seda olnud. Häbi Teil ka ei ole. — Riigivanem J. Teemant: Härra Piiskar, ma olen Teid ikka pidanud kui inimest, kes

asjalik on ja arvan, et ka täna võite asjalik olla, aga see, mida Teile praegu räägite, see on midagi, mis Teile kõrva sisse on räägitud.) Ma kõnelen neist lugudest, mis teada, ja küsin, kas see on see võimu mittetarvitamine, millest Teile räägite. (Vahelhüüe J. Holberg'i, põl poolt.) Härra Holberg, Teile ärge teisi enese järgi hinnake, Teil on võimalus, kui see küsimus selge ei ole, toetada ettepanekut — meie oleme selle poolt, — et kõigis neis asjus parlament uurimiskomisjoni moodustaks. Kui teie arvate, et mina lori juttu räägin, siis toetage seda ja vaatame, kuidas asi tegelikult on. Kui niisugused asjaolud ilmsiks tulevad, siis on ikkagi väga palju eeldusi selleks, et inimest mitte ainult ametivõimu mittetarvitamise pärast on karistatud.

Edasi — iseäranis ärdalt kõneles härra Teemant kuulsast Heinman'i väljatõstmise loost. Ta ütles: „Nii on siis inimene välja tõstetud kaks päeva enne uut aastat. Igale on aga teada, et kui keegi kohtuteel välja on tõstetud, ja korter vabaks jäänud ning teine elanik sinna asunud, siis korterit nii kergesti kätte ei saa, kui pärast väljatõstmise kohtuotsusega tühistatakse. Kellelegi ei tee lõbu uulitsale tõstetud saada südatalvel meie kliima oludes...“ Milleks sarnane haletsemine? Kõigepealt on mulle kõneldud, et kohtunik on selles küsimuses täiesti seaduse piirides talitanud. Ta on oma ülesande, mis ta peale pandud pärast kohtumõistmist ja kohtuotsuse teatavaks tegemist, õigeks ajaks täitnud. Mina ei ole ise seda asja kontrollerinud saanud, sest mina nende asjade juurde ei ulata, sellepärast ei saa mina öelda, kas asi just nii on. Aga mulle on sellest rääkinud inimesed, kes asja peaksid teadma. Kuid jätame vormilise külje ja vaatame asja sisuliselt, seda haledat tänapäeva Jenoveeva lugu, sest teisiti ei saa seda ju nimetada.

Väljatõstmine sündis 29. detsembril läinud aastal, aga juba 18. detsembril on see sama perekond sisse kirjutatud uude korterisse, nimelt Kaupmehe tän. nr. 15-b, nagu aadresslauast saadud teateleht sellest tunnistust annab. Tähenab, inimestel oli korter. Samuti on ka teada, et Heinman'i abikaasa ise pööras kojamehe poole ja palus ennast korterist välja kirjutada, sellest korterist, millest siin räägiti. 17. detsembril kirjutati see perekond korterist välja ja juba 18. detsembril kirjutati see uude korterisse sisse, ning korter oli seega tühi.

Ma loeksin selles osas ette lühikese dokumendi, protokoll, mis sama korteri kohta on tehtud 22. detsembril 1926. a.:

„22. detsembril 1926. a. ilmusin mina, Tallinna-Haapsalu rahukogu 7. jsk. kohtu-

pristav O. Vahtel nõudja Isak Berkovitsh'i suusõnalisel palvel ühes juurdekutsutud tunnistajatega Tallinna Narva mnt. 25 krt. 4, kostja Gustav Heinmann'i korterisse, et kindlaks teha selle korteri seisukorda, kusjuures selgus, et eestuba, köök, vannituba, söögituba, laste magamisetuba, veranda (nõudja seletuse järele lapse magamisetuba) on asjadest vabastatud, peale magamisetoa, kus sees olid üks voodi, mis magamiseks tarvilikus seisukorras, üks tool, üks elektrilamp selle tooli peal, mõned lilled ühes pottidega ja üks täistopitud kotkas. Köögis leidis üks tühi vaat ja pliida peal mõned lilled pottides."

Olge head, ja vaadake, see dokument kannab vabariigi pitsrit. Mis see tähendab? (Riigivanem J. Teemant: No, mis see tähendab?!) See tähendab seda, et kui inimene 18. detsembril uude korterisse sisse on kirjutatud ja 22. detsembril korter tühi oli. Ja kui härra Teemant ütleb, et korter ei olevat tühi olnud — siis ütlen mina, et seal elas ainult täistopitud kotkas, inimesed olid välja läinud. Milleks, härra Teemant, need haletsused ja armsad laused, mis Teie ette tõite?

Kui nüüd vaadelda edasi seda nähtust, siis tuletaksin siin härra Teemantile meelde, et sellel „vaesel“ üürilisel, kellel meie Riigivanema arvates kuskile külmal talveajal minna ei ole, on endal 4 maja. Teiseks oli sellel inimesel poolteise aasta üür maksmata. Alates 1. juulist 1925. a. ei olnud tema üüri maksnud. Väljatõstmine sündis 29. detsembril 1926. a.

Härra Riigivanem, härrad majaomanikud kogupõllumeeste rühmast, otsige niisugust majaperemeest, kes laseb üürniku elada üürita. Härra Teemant teab seda vist ka, et mõni aeg tagasi kaitses härra Teemant seda majaomanikku sama üürilise vastu. Härra Teemant mäletab vast seda ja tuletab meelde, kas oli see nii vaekekene, kelle subtes pidi tegema seda, mis härra Teemant nüüd tegi.

Mis härra Teemant sel puhul tegi, on kõige huvitavam osa kogu selles küsimuses. Meie teame, et selle küsimuse puhul üks advokaatidest pööras Vabariigi Valitsuse poole kaebusega rahukohtuniku viivituse peale, nagu ei oleks rahukohtunik tarvilikult vastu tulnud selles asjas. Härra Teemant kirjutas sellele kaebusele resolutsiooni. Ma ei ole oma silmaga näinud seda resolutsiooni ja, võib olla, eksin mõnes üksikasjas, kuid ma usaldan neid inimesi, kes minule selle resolutsiooni teksti teatavaks on teinud. See resolutsioon kõlab järgmiselt: „Kiires korras Riigikohtule teadmiseks. Kui meelega viivitatud, on see hädahohtlik meie kohtuelus. Heinman olla eile

välja tõstetud.“ Mis selles siis on, et Heinman välja tõsteti? On see hädahohtlik meie korterioludes? Sarnase resolutsiooni oleks võinud kirjutada ainult sõjaajal vägede ülemjuhataja, kui ta oleks teada saanud, et vaenlane on peale tunginud. Siis oleks niisugune hädahohtlik arusaadav olnud: Eesti riigis on inimene välja tõstetud, missugune kuulmata skandaal! Härra Teemant, kas Teie alati nii härdaks saate, kui inimesi korterist välja tõstetakse? Siin aga tõsteti tegelikult koitanud kotkas välja, tõsteti välja tsariaegse võimu sümbol ja tühi vaat, inimesi aga ei olnud seal.

Agaga kuigi inimene oleks välja tõstetud, mis siis? Ma tooksin võrdluseks ühe teise juhtumise, mis väga sarnane on. See on lugu, mida ma arupärimises puudutasin, kui ütlesin, et on armu antud inimesele, kes on vastutusele võetud ja karistatud dokumentide võltsimise pärast. Ma pidasin sel korral silmas, nime ma ei nimetanud, kedagi Osvald Villman'i, kes samuti oli suur ärimees ja keda karistati üürilepingu võltsimise pärast. Tähendab samasugune üüri asi. Oli võltsitud üürilepingut selleks, et välja tõsta omast majast perekonda 5 lapsega. Mitte enam täistopitud kotkast, härra Teemant. See võltsimine tuli avalikuks. Kohus arutas sedagi küsimust kolmes kohtuastmes, see tähendab, et ei tehtud otsust juhuslikult, vaid kasutati kohtuvõimu ja õiguse otsimist niipalju kui vähegi võimalik oli. Kohus mõistis võltsija üheks aastaks kaheks kuuks vangiroodu kõigi iseäralikkude õiguste kaotamisega nuhtluseeaduse paragrahv 1692. alusel. Mis aga edasi sündis? Kas nüüd härra Teemant asus seisukohale, et siin on alles õige otsus, millest tuleb kinni pidada, sest taheti ju inimesi korterist välja tõsta? Otse vastupidi. Varsti pärast seda, kui otsus jõusse astus, helistati võrdlemisi mõjuvalt poolt prokuröri abile, kas ei saaks täitmist seisma panna, sest tahetavat Villman'ile armu anda. Prokuröri abi ütleb aga, et telefoni teel seda asja ei saa korraldada, antagu kirjalik korraldus. Seda aga ei antud. Villman, kes sel ajal Tartus elas, oli vahepeal sealt ära kadunud, taheti otsus täide viia, ei leitud aga Villman'it. Tehti politseile korraldus, et kui sarnast isikut nähakse Tallinnas, siis võetagu ta kinni. Ja Tallinnas nabitigi Villman kinni. Mis kavatsused tal olid, kas ta põrandaalla tahtis pugeada või olid tal mingisugused teised mõtted, pole siin tähtis. Fakt on aga see, et otsiti inimest taga, et oleks võimalik kohtuotsust täide viia. Kui Villman oli kinni võetud, tuli varsti armuandmise palve. Ma ei saanud kahjuks kontrollida andmeid, sellepärast küsin härra Riigivanemalt, on see nii, et härra Riigivanem on kirjutanud palvele resolutsiooni: „Siseminist-

rile ette kanda“? Igatahes fakt on see, et jaanuari keskel, 15. jaanuaril, viidi otsus täide, aga juba 17. veebruaril anti sellele inimesele armu, vabastati ta karistusest. Liiguvad aga mitmesugused jutud selle kohta; mul ei ole võimalust olnud neid kontroleerida ja sellepärast ma neid ette kandma ei hakka. Igatahes pääsis Villman ühekuulise vangis viibimise järele vangist. Ei lepitud aga sellega, et tal vangistusekaristus ära võeti, vaid 9. juunil 1926. a. järgnes teine armuandmine — talle anti kõik õigused tagasi. Missugune vahe on nende kahe juhtumise vahel! Kui härra Teemant ühe juhtumise puhul, kui korter teelikult tühi oli, hüsteerilise resolutsiooni kirjutab, et inimene on välja tõstetud, teisel juhtumisel aga, kus dokumendivõltsija tagasi ei kohku sellest, et lasterikast perekonda välja tõsta, süüdlasele armu annab, siis ma küsin, kuidas Teie, härra Riigivanem, ise juristina seda nimetate ja hindate, ja kuidas kodanikud peavad hindama seda tegevust, ja missuguse mulje nad sellest peavad saama? Mispärast Teie, härra Teemant, seal meie kliimaolusid arvesse ei võtnud ja sellele vastavalt ei talitanud?

Edasi. Meie teame, kuidas ühel või teisel korral inimesi korterist välja tõstetakse, inimesi, kellel kuskile minna ei ole. Töötatolisigi on korterist välja tõstetud. Me ei ole aga kuulnud, et Vabariigi Valitsus ja Riigivanem mingisugusesse ärevusse oleksid sattunud. Teame, kuidas inimesed on pidanud mitte uluall, vaid tekkide ja riiete all väljas elama, kuidas omavalitsused on pidanud neid paigutama kuuridesse, et vähemalt neile vihma peale ei sajak, aga me ei ole kuulnud, et Riigivanem sellepärast oleks verest ära langenud ja leidnud, et ilm hukka läheb. Aga kui sarnane lugu juhtub ühe rikka ärimehega, kes teise ärimehega aastaid protsessib — mind ei huvita see, kellel siin õigus, kellel mitte, see on kohtu asi, — siis just seal leitakse koht olevat, kus tarvis on vahele segada.

Ja nüüd kohtu juurde tulles veel väike üksikasi. Selles asjas on kohtu poolt nii palju vastu tuldud, et kuigi sel aastal ei olnud vastavas kohtuosakonnas üldse enam istungit, siis kohtunik lubas vastu tulla, kui talle materjalid antakse kätte kolm päeva enne 29. okt., tähendab, 26-dal. Meie teame, et otsus tehti 21-sel. Rahukohtunikul on otsuse tegemiseks ja motiivide korraldamiseks seitsmepäevane tähtaeg. Seda taheti lühendada 3—4 päeva peale.

Ja kui rahukohtunik, kes kohtutegevusega üle koormatud, sellega korda ei saanud, või seda nii tähtsaks ei pidanud, siis tullakse Riigivanema juurde ja leitakse selles viivituses nii-

sugust hädaohtu, mille pärast tulevad kõik rattad käima panna. Meie arvates ei olnud siin mitte midagi, mille pärast oleks pidanud Riigivanem omast võimust üle astuma ja ennast segama kohtu tegevusse.

Tuleme nüüd notari loo juurde. Härra Riigivanem ütles: oli ainult üks kandidaat seaduslikus korras ette pandud. Tõsi on see, et teised kandidaadid olid tagasi astunud ja jäi järele ainult üks isik, kellest Riigivanem ja ka seltskond väga lugu peab. Tõsi ei ole aga see, et kandidaadi kohale jäi järele üks isik, vaid sinna ei jäänud järele ühtki isikut sel lihtsal põhjusel, et rahukogu poolt kohtuministrile notari kohale esitati ainult üks kandidaat. On ju teatav kord ette nähtud. Rahukogu esitab kandidaadid. Kohtuminister valib ette pandud kandidaatidest ja kaalub, kes neist vastuvõetav on ja kes vastuvõetav ei ole. Käesoleval juhtumisel oli neli kohasoovijat, kes oma palvekirjad olid esitanud. Rahukogus tehti nende kohta järgmised otsused: esimene kandidaat sai poolt 6, vastu 8 häält, teine kandidaat sai poolt 4, vastu 10 häält ja kolmas sai poolt —, vastu 14 häält, otsus: palved tagajärjeta jätta. Ainult üks kandidaat valiti ühel häälel ja otsustati see kandidaat ette panna nimetamiseks notari kohale. Kui ainult üks kandidaat oli ja see tagasi astus, siis oleks tulnud pöörata rahukogu poole uue kandidaadi ülesseadmiseks. Kohtuministril endal ei ole õigust kandidaati otsida või omalt poolt notarit määrata. Nii peaks minu arvates lugu olema. Aga nii see ei olnud. Määrati isik, kes üldse ei olnud kandidaadiks üles seatud. Kuid ka kandidaadi tagasiastumise lugu on väga omapärane. Selle kohta kõneleb kohalik Vene leht pikemalt. Mul oli võimalus neid andmeid teisel teel kontroleerida. Ja ma pean ütleva, et Vene lehe informatsioon vastab tõeale. Niipea kui teatavaks sai, et ainukese kandidaadina on üles seatud härra Sorokin, hakkasid tulema kuuldused, et tema kandidatuur ei olevat vastuvõetav ja koht olevat teisele lubatud. Kõneldi isegi sellest — ma olen seda mitme inimese kaudu kontroleerinud — et härra Riigivanem ise on lubajaks olnud. (Vahelhüüded.) Mulle on 3 või 4 inimest sellest rääkinud. (Riigivanem J. Teemant: Kas Teie siis kõike usute, mis Teile räägitakse?) Sellest on kõnelenud advokaadid ja kohtutegelased, ning kui Teie arvate, et kohtutegelased on inimesed, kes ainult kuulujutte ajavad, siis võib see Teie arvamine olla. Ka härra Bergman ise olevat rääkinud, et härra Teemant on temale vastu tulnud ja küsinud, kas ta ei soovi notariks hakata. (Riigivanem J. Teemant: Ärge ajage nüüd — rääkige asjalikku juttu! Kes

need on, öelge nimed! Öelge nimed! Ärge rääkige siin kuulujutte.) Võin öelda, kui Teie soovite, mitmed nimed, kuid ei pea seda praegu tarvilikuks. Võin öelda nimesid, kel kohtutegelaste ja advokatuuri ilmas hea kuulsus ja kelle aususe juures ei ole põhjust kahelda. (Paremalt poolt hulgalised vahelhüüded: Andke üles nimed! Nimed! — O. Gustavson, stp: Siis saate jälle mõne ära süüa!) Vaadake, see on asja üks külg. Teine külg on see, et pärast pikemat jutuajamist praeguse kohtuministriga oli jõutud nii kaugele, et härra kohtuminister soovitas härra Sorokin'ile pöörata Riigivanema poole. Mis otstarb sellel oli? Kohtuminister on ju see, kes notari määrab. (Kohtuminister J. Sepp: Mis juttu Teie räägite?) Küsige härra Sorokin'ilt, kuidas asjad olid. Kui härra Sorokin Riigivanema poole pööras, oli temal sellega pikem jutuajamine, mis kestis umbes 1 tund aega. Siis ei jõutud veelgi mingisugusele selgusele, ei öeldud kategooriliselt, et ollakse tema vastu, vaid soovitati oma palve tagasi võtta, soovitati kandideerimisest loobuda. Aga kui Sorokin siiski veel seda ei teinud, anti talle ühe lugupeetud kohtutegelase kaudu teada, et tema kandidatuur läbi ei lähe ja kas ta ei võtaks parem selle tagasi. Ma võin tarviduse korral ka selle kohtutegelase nime nimetada, sest need härrad on valmis tarviduse korral tõendama seda, mis nad on öelnud. Nii on lugu selle ainsa kandidatuuri tagasivõtmisega. Meile on täiesti ükskõik, kes seal on, meil ei ole mingisugust kokkupuutumist olnud ei ühe ega teisega, ja sellepärast on täiesti ükskõik, kes sinna saab. Bergman'i kui inimese, samuti ka kui notari vastu ei ole meil midagi, meie ei pea aga õigeks sarnast korda, kus ühelt poolt lihtsalt vilistatakse seaduse peale ja teiselt poolt võetakse enesele ülesandeid, mis sugugi Riigivanema võimkonda ei kuulu, kus kõik tehakse, et inimesi pehmeks teha, selleks et nad soovitava kandidaadi vastu ei oleks. Sarnase tegutsemise vastu oleme meie, sarnast teguviisi ei saa meie kuidagi lubada ja õigeks pidada.

Mööda minnes puudutades ka seda küsimust, et juhtivaid kohtutegelasi enese juurde kutsutakse informeerimiseks, muuseas on kutsutud ka üht rahukogu esimehe kohusetäitjat, küsiks in Riigivanemalt, mis oli sarnase informeerimise otstarb. Mul on andmeid, et seal on räägitud puht tsiviiliasjadest ja ei mitte mingisugustest armuandmise või kriminaal-asjadest, kus Riigivanemal võimalik on otsustada, näiteks kas või armu anda. Mis õigus on Riigivanemal nende küsimuste vastu sarnast huvi avaldada, mis õigus on tal kohtu-esitajatega, nii öelda, „juttu ajada“, et üht

või teist asja liikuma panna. (O. Gustavson, stp: Härra Pätsi eeskuju olla ju meelitatav.) Armuandmistega ei ole neil jutuajamistel mingisugust tegemist olnud.

Härra Riigivanem oma pateetilisel alatud kõnega ei ole ühtki meie poolt allakriipsutatud asjaolu ümber lükanud. Ka pekonmeisteri loo kohta pole valitsuse esitaja poolt midagi ette toodud, nii jäävad need tõsiasjadena püsima. Peale nende on meil veel terve rida teisi üksikasju, mida ma praegu kõiki ei käsita, kuigi võiks tarviduse korral veel terve rea uusi fakte ette tuua valitsuse ja Riigivanema tegevuse kohta.

Nii siis — Riigivanem ei ole ühtki meie poolt ettetoodud fakti oma vastuses ümber lükata saanud. Vaid otse selle vastu, asi on kujunenud praeguse Riigivanema seletuse läbi niisuguseks, et tema poolt ettetoodud motiivid ainult tema kahjuks räägivad. Riigivanema motiivide põhjal on meie arupärimise otstarb veel selgemaks kujunenud, kui see arupärimise põhjendamisel paistis olevat. Riigivanema poolt ettetoodud andmed on tõendatud seda, et meie kaugelgtki liialdanud ei ole, vaid õige tagasihoidlikult neid asju oleme ette toonud.

Kui vaatame, kuidas Riigivanem ise neid asjaolusid hindab, siis leiame tema kõnест niisuguse lause: „Nii siis ei ole minu tegevuses midagi iseäralikku juhtunud“. Kui seal midagi iseäralikku ei ole juhtunud, siis võib oletada, et need nähtused on juba süsteemiks saanud ja et siin enam üksikute juhtumistega tegemist ei ole. Härra Riigivanema teist-sugusest arvamistest võib oletada, et tema arvates vahelesegamine kohtu ja prokuratuuri tegevusse, seaduste peale vilistamine ei ole midagi iseäralikku, vaid see on harilik asi. Kui nüüd selles ei ole midagi iseäralikku, siis oleks küll huvitav teada saada, kust see iseäralik olukord peale hakkab ja missugusel juhtumisel tuleb seadust täita, missugusel mitte. Oleks in väga tänulik, kui öeldaks, kus seaduse piirist võib üle minna, kus mitte.

Aga härra Teemant ei lepi veel sellega, et tema ise enese õigeks mõistab ja oma tegevust hindab rääkimata sellest, et ta oleks katsunud nendest nähtustest tarvilikke järeldusi teha, vaid selle asemele paiskab härra Riigivanem oma kõne lõpus lause: „Teie ei tunne veel mind!“ Mis peab see tähendama? Peab see olema ähvardus meile lisaks suvisele vilistamisele? Härra Teemant, laske aga lahti, vaatame, kes kellegi murrab? Meil jätkub küllalt tõsiasju, et Teid seada õigesse valgusesse ja näidata Teie õiget nägu, et Teid tundma saadaks.

Kõike kokku võttes ei saa teisele arusaamisele tulla, kui et Vabariigi Valitsus armuandmise otsustamisel ei ole kinni pidanud maksvast kodukorrast, et Riigivanem oma võimupiiridest üles astudes on vahele seganud kohtute tegevusele, et kohtuminister notari ametisemääramisel ei ole kinni pidanud notariaalseadusest. Meie arvates ei saa seda tegevust kuidagi lubatavaks pidada, vaid peame selle tunnustama lubamatuks ning Vabariigi Valitsuse seletuse mitterahuldavaks.

Sõjaminister J. Soots: Lugupeetud rahvasaadikud! Härrad arupärijad oma arupärimises puudutasid ka minu nime, sidudes seda Toots'ile armuandmisega. Lubage siis mulle puudutada mõnda küsimust, mis arupärijad on ette toonud. Kõigepealt pean imestama seda asjaolu, et meil niisugune komme on tekkinud, praeguse valitsuse käest aru pärida endise valitsuse tegevuse üle. (A. Jõeäär, stp: Riigivanem rääkis, et Toots'ile on tema valitsuse ajal armu antud.) Mitte üksi endise valitsuse tegevuse üle, vaid ka neid tegusid, mis endise Riigikogu ajal on olnud. Aga meil on teada, et iga valitsus ametisse astudes seab kokku oma kava, deklaratsiooni ja ta saab selle deklaratsiooni täitmiseks niiöelda Riigikogu poolt usalduse, volituse. (J. Vain, stp: See jutt on kolmandal lugemisel, härra Soots, kaks korda olete Teie seda juba rääkinud!) Tuleb aga teine valitsus, sellel on teine deklaratsioon, teine usaldus ja võib olla, et need põhimõtted, mis ühe Riigikogu ajal heakskiitmist leidsid, võivad teise ajal seda mitte leida. Meil on ju teada, et praeguses valitsuses ei ole mõnda rühma, kes endises valitsuses on olnud, ja et praegune kohtuminister ei olnud endise valitsuse ajal sugugi ministriks. Aga kui Teie asute sellele seisukohale, et tuleb aru pärida praeguselt valitsuselt endiste valitsuste tegudest, siis olge ometi järjekindlad ja minge veel edasi. Kui edasi lähete, näete et on armu antud inimestele, kes palju suuremaid kuritegusid on korda saatnud, kui praegusel juhtumisel. Mispärast teie ei päri aru, et Hülgekütille armu on antud omal ajal. Temale vähendati surmanuhtlus eluaegseks sunnitöök. Ja kes on see mees? Kas niisugune, kes oli üksiku inimese huvi rikkunud? Ei, vaid niisugune, kes terve meie riigi, Eesti demokraatia vastu oma käe tõstis. Teie ei peaks niisuguse inimese eest välja astuma. Ei peaks tuldama paluma, et temale armu antaks, vaid peaksite aru pärima, kui niisugusele armu antakse. Teie seda ei tee, sest et 1. detsembri „kangelased“ Teie südame ligidal on. (E. Jonas, stp:

Teie poliitika on kogu meie 1. detsember. Pahemalt poolt: See on kõik Teie töö. Hulgalisel vahelhüüded pahemalt poolt.) Teie armualused on Sommerling'id ja tema sarnased. Nende teod on teie meelest niisugused, et armu võib anda. Teie tahate isegi amnestia seadustega välja tulla, et niisugustele armu antaks. Vaat' need on teie sõbrad, kui neile armu anda, siis teie ei küsi, miks on seda tehtud, vaid isegi nõuate armuandmist.

Läheme edasi selle Toots'i juurde ja küsime, mis surmapattu on ta siis teinud, et talle ei ole võimalik armu anda? (A. Jõeäär, stp: Kindral Soots, Teie provotseerisite 1. detsembri välja!) Toots oli 1. detsembril 1924. aastal eraisik, ei olnud siis kaitseliitu, kes oleks võinud kodanikkude eest välja astuda, aga Toots oli siis see mees, kes kogus enese ümber salgakese, ja kes läks omal algatusel selle salgaga raudteesilda kaitsma. See ongi siis Toots'i surmapatt, mille pärast temale ei tohi midagi andeks anda. Aga teie julgete tulla süüdistustega välja, mida ta ei ole teinud, milles teda kohuski on õigeks mõistnud. (J. Piiskar, stp: Kui kohus õigeks mõistis, kuidas siis armu saab anda?) Lubage, ma lähen praegu selle juurde. Teie ridadest tuldi süüdistusega, et Toots on altkäemaksu võtnud, aga mul on dokument taskus kohtu-uuriya poolt, kus öeldakse, et millalgi Toots'i vastu ei ole tõstetud sarnast süüdistust. Teiseks, kohtuotsus räägib, et Toots'i vastu on mõned süüdistused küll tõstetud, kuid kohus on need lõpetanud, ta on leidnud, et Toots pole midagi kurja teinud. Hoopis vastupidi, kohus on leidnud, et Toots on midagi tegemata jätnud, mis ta pidi tegema, nimelt et ta ei ole valvanud oma alluvate isikute järele, ja see on ka tema ainukene süü, selles on kohus teda süüdi mõistnud. Aga mis temale kohus siis mõistis? Ta mõistis ta ametist lahti, ja ta jäi lahti. Vabariigi Valitsus on ainult kohtuotsuse tagajärjed kustutanud, et ta uuesti riigiametisse võib astuda, aga armu ei ole talle antud. (O. Gustavson, stp: Härra kindral, aga kes siis oli, kes Toots'i vangi mõistis?) Toots ei ole ialgi vangi mõistetud, niisugust kohtuotsust ei ole, tema oli uurimise all, aga vangi ta ei ole mõistetud. (A. Jürman, põl: Sotsil on üks sodi kõik!) Kui nüüd tähele panna, et teie armualused on need, kes 1. detsembril välja astusid, siis on selge, et teie Toots'ile, kes 1. detsembril väljaastujate vastu töötas, armu ei anna. (J. Vain, stp: See on häbematus, see on alatu jutt.) Teie esinete alati arupärimistega ja küsimistega, miks ei anta poliit-

tilistele vangidele armu, miks ei anta neile armu, kes 1. detsembril välja astusid jne. Aga siin tarvitate teie juhust, et Toots'i ennast siin ei ole end kaitsmas ja kõnelete seda, mida ei ole, see ei ole teist ilus. (J. Vain, stp: Teil on verejanu, meil seda ei ole.)

A. Usai (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Toots'i armuandmise lugu väärub erilist tähelepanu oma iseärsuste tõttu. Siin on juba näidatud, et need süüteod ei olnud kaugeltki nii väikesed, nagu Riigivanem siin väitas, et siin ei olnud ainult viga võimu mitte õigesti tarvitamises. Rkl. Piiskar näitas juba, et asjad olid sootuks teisiti. Siin oldi lõpmata vastutulelik Toots'ile. Tema kohta oli küll juurdlus toime pandud, aga ka see ei valgusta palju. Nagu Petseris avalikult kõneldakse, saadeti politseisekretär reviderimise ajal välja, kes raha tõi. (Riigivanem J. Teemant: Mis tähendab — avalikult kõneldakse?) Kõrtsimeestelt toodi see raha ning tasuti tekkinud puudus, — on see ju kõigil teada. Sel korral jäi rahast siiski puudu, ja sel korral, kui Toots oli vangistatud, makseti tema abikaasa poolt teatud summa puudujäägi katteks. Kuid see ei ole ükski tähtis.

Erlisid tähelepanu väärub Toots'i isik, kui ametnik Petserimaal. (A. Jürman, põl: Aga mis väärivad seal need maakonna-valitsuse mehed?) Peaksid igatahes sise-ministril kui ka Vabariigi Valitsusel kindlad andmed olema Toots'i isiku ja tegevuse kohta. Nagu teada oli kohtuotsus küllaldaselt heatahtlik Toots'i vastu, ta tagandati ainult ametist ja sellega oleks võinud asi tõesti jäädagi, ei olnud ju mingisugust kinniistumist mõistetud. Nüüd tekib veel vajadus Toots'ile armu anda, teda kohtumõistmise tagajärgedest vabastada ja temale Petserimaal veel kohasaaminegi võimaldada. Peab oletama, et Toots Petserimaal oli eeskujulik ametnik, keda tarvis oli siia maakonda jälle ametisse paigutada, maakonda, mille üle Vabariigi Valitsus nii äärmiselt mures on. Seda maakonda nimetatakse kõiksuguselt: „Muremaaks“ jne.

Aga asjaolud räägivad hoopis teisiti, kui siin seda kindral Soots'i vahelhüüded püüdsid tõendada: see kõik olla vale, mis „Ühenduses“ oli kirjutatud. Toots'i asjas on see vahelhüüde väga julge. Kas võtab härra Soots vastutuse enda peale, et see vale on olnud? Praegu on käimas juurdlus härra Toots'i endise tegevuse kohta ja seal on väga palju asjaolusid avalikuks tulnud, mis ei luba kuidagi härra Toots'i eeskujuliku ametnikuna võtta. Minul on käepärast mõned dokumendid, mida võin

tsiteerida, et näidata, et kõik need vahelhüüded on enneaegsed. Ma usun, et kohtu juurdlus teeb kõik need asjaolud selgeks. Sellel kirjal on allkirjad olemas, kuid neid ma ei nimeta. (A. Jürman, põl: Palju on, aga ühtki ei nimeta!) See saab pärast selgeks tehtud, praegu ei ole vajadust neid allkirju nimetada. „Minul tuli tihti peale näha, et August Toots, olles politseiülem, tarvitas riigi varandust oma isiklikkeks otstarbeteks. Näiteks põletas riigi puud oma korteris kogu oma teenistuse ajal. Toitis oma isiklikku hobust ratsareservi heintega, pidas omas isiklikus teenistuses arestimaja kordnikku Moskvin'it, kellele riigi poolt palka makseti. 1924. aasta kevadel, kui piirivalve jaoskond oma liigseid hobuseid müüs, ostis sealt ka endale hobuse Petseri rahvaväeülem major Soo, missugune hobune oli ratsareservis toidul. Iseäranis käskis August Toots sama hobust hästi sööta, et hobune kosuks laadapäevaks, et siis võiks temast rohkem kasu saada; mida ka tehti. Alati toimetas August Toots igasuguseid joominguid, mis lõppesid üllatavate tagajärgedega. Kord sõidutasin teda Petseri raudteejaama, kus oli suurem jooming, mis kestis kuni järgmise hommikuni. Kui hommikul rong jaama tuli, oli August Toots niivõrd joobnud, et tormas igale kodanikule kallale, sest oli väga vihane: sel korral varustati temalt suurem summa raha ära jaama puhvetiruumis. Viimaks läks minul korda kellegi piirivalvuri kaasabil teda vankrisse toimetada ja Petseri tuua. 1924. aasta kevadel oli jällegi suurem jooming. Hommikul kella 3 aegu käsutas ta oma joomasõpradele 3 ratsareservi hobust. Ise kihutas ta hobusega linnapidi; igasse majasse, kus tema sõbrad olid, tahtis ta hobusega sisse ajada.“

See kiri annab küllalt materjali otsustamiseks, missugune ametnik ... (J. Hünerson, põl: Mis see näitab?) See näitab, missugune ametnik oli härra Toots. Andmeid võiks veel palju tuua, näiteks peksmisi, mida on toimetanud härra Toots. (Vahelhüüded.) Muidugi mõista teie pooldate niisugust vägivaldat ja rõõmustate selle üle, kui üks politsei-ametnik kodanikkude kallal vägivaldat tarvitab. On kindlaks tehtud, et politseis ja arestimajas on peksmisi olnud ja seda politsei juuresolekul. (J. Tõnisson, rhv: Kas kohutulikul on seda asja aetud?) Kõik need Toots'i asjad ei ole varemalt sattunud kohtu kätte. Sellepärast, et siseministerium kaitseb härra Toots'i. Nüüd on asjale lõppude lõpuks käik antud, ja kohtu-uurimine näitab, kuidas see asi lõpeb. (Vahelhüüded paremalt poolt. — H. Rebane, põl: Mis ta lorab seal?)

Juhataja **M. Martna**: Palun niisuguseid ebaparlamentaarseid sõnu mitte tarvitada. Parlamendis ei lorata. (H. Rebane, põl: Ah, ükskõik! — M. Laarman, põl: Mis oli? — J. Vain, stp: Teil on pähe löönud midagi. — Vahelhüüe J. Holberg'i, põl poolt.) Härra Holberg, kas ma kirjutan Teie nime üles, et Teie sõna võtate? (J. Holberg, põl: Ei ole vaja.) Siis palun rahu.

A. Usai (stp): Igatahes ei väärinud minu arusaamise järgi härra Toots'i isik sugugi niisuurit tahelepanu, et teda täiesti selle karistuse tagajärgedest vabastada. Ta oli ametist tagandatud ja sellest oleks küllalt olnud. Kuid Petseris liikusid kindlad andmed selle kohta, et Tootsi tahetakse jälle politseiülema kohale paigutada. Tekib küsimus, kas olid siseminister ja kohtuminister küllalt informeeritud härra Toots'i tegevuse kohta, kui armuandmise küsimus arutamisele tuli. Armuandmise küsimuse arutamisele ja otsustamisele ajutise kodukorra § 7. on ette nähtud, et ärakirjad armuandmise ettepaneku kohta saadetakse tutvunemiseks sise- ja sõjaministrile ja siin võivad sise- ja sõjaminister eriarvamistele jääda ühe või teise ametniku kohta. Igatahes arvan mina, et kui armuandmise küsimus Vabariigi Valitsuses arutamisele tuli, siis oleks pidanud siseministril olema andmeid Toots'i kohta, sest Toots oli kauaaegne ametnik. On olemas andmed selle kohta, et siseminister väga hästi teadis neid kuritarvitusi, mis Toots oli korda saatnud. Nii on teada, et Petseri politseiülema kohusetäitja Hallop saatis politsei peavalitsusse 2 protokollit, kus oli kirjeldatud Toots'i ja temale alluvate ametnikkude tegevus. Kuid Hallop sattus ise tagakiusamise alla. Pärast selle protokollit ärasaatmist määrati ta varsti Irboskasse, sealt Antsla ja lõpuks tagandati ta kohalt. Nii et imelikul viisil pärast härra Toots'i paljastamist kannatas härra Hallop. Ei ole kahtlust, et igatahes tema ametist tagandamine oli seotud Toots'i paljastamisega. (M. Laarman, põl: Kuidas? Toots'i paljastamisega!) Tema tegevuse paljastamisega.

Kõik need asjaolud näitavad, et siin sihilikult ignoreeriti neid väärnähtusi, mis Toots'i tegevuses avalikuks tulid. Õiguslik kord Petserimaal on muidugi nõrk, ja kui seal ametnikud nii toimivad, nagu näiteks toimis härra Toots, siis ei ole see õigusliku korra jaluleseadmiseks kuidagi kasulik. See vaatepunkt oleks pidanud teada olema siseministriülemil ja Vabariigi Valitsusel, kui Toots'ile armu anti. Kui teie poolt maha karjutakse kõik tõsiasjad, millest mina kõnelen, siis ei saa ometi seda rahva teadmisesest maha karjuda,

sest peale kindral Soots'i ja teiste on veel Petseri elanikud, kes väga hästi teavad, millest ma kõnelen. See on kõigil teada ja seda teadmatuks teha ei saa. See on nimelt rahva arvamine ja arusaamine Toots'i tegevusest. Kui Vabariigi Valitsus võttis oma kõrge kaitse alla need seadusevastased nähtused ja andis Toots'ile armu, siis tähendab löödi rahva õigusetunnetele ja õigusemõistetele näkku, alla kriipsutades sellega, et meie ei arvesta teie arusaamiste ja mõistetelega, vaid talitame nii, nagu meie tahame, sest Toots on meie mees ja väärrib igatpidi lugupidamist, kuigi teadmata, millistel põhjustel — aga teie, rahvas, elage kuidas tahate, kannatage või ärge kannatage, meie ei arvesta teiega. Härra Riigivanem tähendas oma kõnes, et valitsusel on diskretsioonivõim. Aga tuleb arvata, et see võim ei ole sugugi absoluutne, vaid ka relatiivne oma lõputulemuses, sest siin peab ka otsuse otsustarbekohasuse mõiste tooni andma; peab tooni andma üldise õiguse mõiste, rahva hingeelu, rahva õigusetunne jne. Diskretsioonivõim ei või vastollu sattuda nende põhimõtetele, sest riigi tugevus, tema alused peituvad igatahes rahva teadvuses, tema õigusemõistetes, tema arusaamises riiklikust korrast. Kui meil ollakse mures, et Petserimaa on maa, kus ei ole korda, kus kodanik ei ole riiklikult välja arenenud, siis on teil vaja maksma panna erilised instituudid, maksma panna erilised seadused. Tekib küsimus, mis Vabariigi Valitsus ja üksikud ministereeriumid on teinud, et nimelt seda õiguslikku korda teostada Petserimaal. Arvan, et seda võiks teha ainult ametnikkude kaudu, kes kindlustavad õiguslikku korda, kes kaitsevad seadusi ja seaduste piires talitavad ja eeskujuga annavad oma korrektse tegevusega. Niiviisi tegutsedes võib rahvast riiklikult kasvatada, aga mingil juhtumisel mitte niiviisi, kui Petserimaal on talitatud. Pean alla kriipsutama neid väärnähtusi, mis on Toots'i küsimuses tehtud, siin ei ole mitte Riigivanem oma võimu nii öelda täielikult väljendanud, nagu ta omas kõnes tähendas, et Riigivanema võim ei ole võimu väri, vaid ta teostab täielikult õigust. Minule näib, et meil on siin rohkem siiski võimu varjuga tegemist kui täieliku võimuga. Sest mis pärast anti härra Toots'ile armu? Üsna kindlasti — Toots'i sõprade toetusel, kes küll õieti olid informeeritud olukorrast, aga valesti informeerisid Vabariigi Valitsust, et seal nii kergelt seda asja võeti. (J. Hünerson, põl: Kas sarnased andmed, nagu ette lugesite, ilma allkirjadeta?) Sellepärast siis leian, et Toots'i asjas ei ole diskretsioonivõimu õigesti tarvitatud õigusemõistete seisukohalt, ja rahva seas tekib arusaamine, et Eestis

õiguslikku korda ei ole. Ametnikud võivad teha, mis tahavad. Ja kuigi mõned neist satuvad kohtu alla, siis amnesteerib Vabariigi Valitsus neid ja paneb nad endistele kohtadele tagasi, kus nad võivad endises vaimus tegutseda. (J. Hünerson, põl: Toots on lahti, teised tulevad ka lahti lasta.) Kes on selle eest vastutav? Selle eest vastutab riigivõim. (Vaheühüü paremalt poolt.) Toots oleks määratud endisele kohale, kui ei oleks ilmunud „Ühenduses“ andmed, kui asi ei oleks sattunud prokuratuuri kätte, kuna juriidiliselt on ju siseministeeriumi ülesanne ametnike vastutusele võtta. (M. Laarman, põl: Et Teie seal olite, kartis Teid.) Seda ei ole tehtud. (M. Laarman, põl: Seal tuleks teisigi Petserimaalt välja saata.) Keda sealt välja saata tuleks, see on teine küsimus, ja ma olen nõus, et sealt tuleks väga palju mehi välja saata, kuid ma olen veendunud, et neid, keda tuleks välja saata, välja ei saadeta, neid kaitseb meie „õiguslik“ kord. Aga kes on tegutsenud kooskõlas meie põhiseadusega, need saadetakse välja. Kuid tulevik näitab, millist vilja kannab sarnane poliitika. Igatahes, need mehed, kes Petserimaa suhtes kahjulikku poliitikat ajavad ja Toots'i kaitsevad, tuleksid välja saata, aga kardan — seda ei tehta.

Juhataja **M. Martna**: Kuulutan vee-
randtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.

Pärast vaheaga jätkub koosolek kell 12.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Juhataja **M. Martna**: Riigikogu koosolek kestub. Sõna on korra kohta juhatuse liikmel Penno'l.

11. Riigikogu järgmise koosoleku aja ja päevakorra kindlaksmääramine. Abiesimees **R. Penno**: Juhatusel nimel teen ettepaneku, pidada Riigikogu koosolek homme, 4. veebruaril kell 17 järgmise päevakorraga:

1. Kaitseseisukorra (sõjaseisukorra) maksu-
yuse tähtsaja kinnitamine — riigikaitse komisjoni esitis.

2. Väljaspool linnu ja aleviid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

3. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

4. Mäeseadus — II lugemisel.

5. Sonda-Mustvee raudtee ehitamiseks maade sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

6. Pedja liivvaugu laiendamiseks maa sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

7. Firmade seadus — üldkomisjoni ettepanek.

8. Äride registreerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

9. Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

10. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

11. Riigivaranduste kinnitamise seadus igasuguste kahjude vastu — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

12. Veeühisuste seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

13. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

14. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaa korraldamise seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

15. Eesti ja Helveetsia vahelise Haagi tsiivilprotsessi-konventsiooni vastastikuse maksmapaneku deklaratsiooni kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

16. Riigiasutustes eraisikutele ja -asutustele maaplaanide, hindamise- ja piiridokumentide valmistamise ja õigekstunnustamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

17. Põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel.

Juhataja **M. Martna**: Ettepaneku kohta sõna ei soovita. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

12. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele armuandmise korra ja Riigivanema vahelesegamise kohta kohtute tegevuses. (Punkt 10. järg.)

Rkl. Laarman'ilt on esitatud liht ülemineku-vormel.

P. Baranin (vn): Господа депутаты. Мотивы, заставляющие меня выступить по настоящему запросу, заключаются не только в том, чтобы подчеркнуть неправильность действий одного из членов правительства, но и в том, что этими действиями нарушены некоторые интересы русского меньшинства. Так как господин Глава Государства

сам заявил уже об этом, то мне приходится только повторить его слова, что дело касается неутверждения в должности нотариуса адвоката Сорокина. Причем, оговаривают, что для нас русских дело заключается не в личности Сорокина, а много глубже. Еще во времена временного правительства было принято положение, что в Ревеле одно место нотариуса будет предоставлено русским. Конечно, в письменной форме это нигде не закреплено, закона специального нет, но это было так. По этим мотивам был назначен нотариусом Пчелин. Когда последний был уволен и его место оказалось вакантным, суд, не имея пред собою писанного закона, но очевидно руководствуясь тем же принципом, единогласно выставил кандидатуру Сорокина и представил на утверждение.

Господа, единогласное избрание судом Сорокина очевидно что-нибудь да значит. Очевидно, суд чем-нибудь да руководствовался. Я лично очень ценю мнение суда и не допускаю мысли, что суд, тем более коллективный, позволит себе избрать лицо нежелательное эстонской государственности.

Но господин Глава Государства стал на иную точку зрения. Он, как это выясняется, нельзя сказать, что не утвердил представленного судом кандидата, но заставил его снять свою кандидатуру, чтобы расчистить дорогу другому кандидату. Причем, в оправдание своих действий, привел такие мотивы, которые рисуют предложенного судом кандидата как недоброжелательно относящегося к эстонской самостоятельности. Я не сомневаюсь, что факт, указанный Главой Государства, большого значения по существу не имеет и по этой причине не стоило бы на нем останавливаться, но так как об этом факте мне лично приходилось слышать уже не в первый раз, то поэтому позвольте на него ответить. Дело касается акта о независимости Эстонии, при голосовании которого в Учредительном Собрании депутат Сорокин воздержался от голосования. Господа, значит ли это, что депутат Сорокин был против самостоятельности? Нет. А если бы да, то Сорокин голосовал бы против этого акта. С его прямотой и честностью он это сделал бы.

Однако, часть эстонских политических деятелей, всетаки, склонны понимать иначе. С точки зрения психологии этих деятелей они может быть и правы, но господа, прошу вас вникнуть в одно по-

ложение в форму этого акта. И если вы беспристрастно это сделаете, то не можете не признать, что там есть места, задевающие наше национальное чувство. А если вы это найдете, то можете ли после этого требовать от культурного человека подписи, свидетельствующей о его же некультурности. Я думаю, что нет. Вот те мотивы, которые побудили Сорокина воздержаться при голосовании.

Это — одна часть. Другая следующая: Если-бы господин Глава Государства в действительности был прав и если бы суд допустил ошибку, то что должен был бы сделать Глава Государства. Акт о представлении кандидата должно быть отправить суду обратно для представления другого кандидата. Таким путем суд имел бы возможность руководствуясь теми же принципами, представить второго кандидата. Но Глава Государства, очевидно, предвидя решение суда, не пожелал этого сделать, но без представления суда назначил своего кандидата. Если бы Глава Государства и в этом случае руководствовался положением, установленным временным правительством, положением, которым руководствовался суд, тогда мы не имели бы права считать наши интересы нарушенными, но так как господин Глава Государства сделал все для того, чтобы только отстоять свою точку зрения, то я имею полное основание сказать, что в этом вопросе Глава Государства действовал в ущерб интересам русского меньшинства и кроме того нарушил установленный законом судебный порядок.

J. Holberg (põl): (J. Piiskar, stp: Kas tulevane maavanem?) Ikka, ikka. (J. Vain, stp: Härra Holberg'ile teeb see maa siiski au!)

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Usai rääkis siin kuulujuttudest ja püüdis nende najal näidata, nagu oleks politsei ja eriti politseiüleml Toots, kes juba üle kahe aasta politsei teenistusest lahti, kõigutanud Petserimaal õiguslikku korda, lugupidamist Eesti riigi vastu jne. See Riigikogu liige ise, kes seda praegu siin rääkis, oli 1. jaanuaril 1927. a. — ma ei tea, kas ta ka praegu on — samuti riigivõimu tähtsa organi eesotsas Petserimaal, nagu omal ajal Toots. Härra Usai oli väga tähtsa võimuharu järelvalvajaks, meie hariduspoliitika juht Petserimaal. Kui vaatame härra Usai tegevust hariduspoliitika alal Petserimaal ja võrdleme seda politseiülemla Toots'i tegevusega, siis ei saa öelda, et härra Usai ja temale alluva organi tegevus rahuldav oleks. Härra Usai

tähendas, et politseiülem Toots oleks nagu kinni istunud, et teda oleks nagu karistatud mingisuguse kuriteo eest. Siin võime aga öelda, et härra Usai segab ära vahiallolemise tõkkeabinõuna ja kohtuotsuse põhjal karistamise. Politseiülem Toots võeti kinni, pärast selgus, et ta süüdi ei ole, lõpetati süüdistus Toots'i vastu ära prokuratuuri ettepanekul. Prokuratuuri ettepanekul lõpetas kohus Toots'i vastu süüdistuse.

Mis puutub süüdistusse, siis pean ütleva, et seal olid isiklikud kaebused ja vahekorrad, mis asja nii teravalt esile tõid. Ka kohtu-uurija oli liiga noor ja toimetas ettevaatamatult ja kergelt sellega, et ta Toots'i vahi alla võttis liiga kiirelt.

Nüüd on see kohtu-uurija paigutatud Peterist teise koha peale selle vahejuhtumise tõttu.

Härra Usai rääkis, et meie politsei tegevus olla lugupidamist meie riigivõimu vastu kõigutanud. Ma tahaksin härra Usai käest küsida, kas seega on meie koolivalitsuse vastu lugupidamist tõstetud, kui keskkooli direktor kooliõpilastega ennast täis joob ning siis pekstakse keskkooli direktoril pea veriseks, keda pärast uulitsal kinni võetakse. (J. Vain, stp: Need ei allu koolinõunikule, alluvad haridusnõunikule haridusministeeriumis.) Ma tahaksin rääkida härra Usai tegevusest koolinõunikuna. Meie teame väga hästi, et koolinõunikul on väga palju õelda õpetajate kohalemääramise küsimuses.

Juhataja **M. Martna**: Härra Holberg, koolinõunikude küsimus ei ole päevakorras.

J. Holberg (põl): Ma tahan ainult tähendada, et üks teine riigiametnik on palju halvemalt riigivõimu vastu talitanud. On selge, et härra Usai on seisnud rohkem võõra riigi kodanikkude eest, kui Eesti kodanikkude eest ja esimesi kooliõpetajateks määranud. Need võõra riigi kodanikud on tunda saanud härra Usai poliitilist meelt. (J. Vain, stp: Neid kinnitab maakonna koolivalitsus.) Härra Usai püüdis heita varju nende ametnikkude peale, kes on keskvalitsuse poolt nimetatud ja nende prestiihi tõsta, kes on valitud omavalitsuste poolt.

Kõigepealt olgu tähendatud, kuidas keegi isik, nimelt keegi Beresin, kes raske paragrahvi alusel karistatud... (O. Gustavson, stp: Kelle sõber see on, härra Holberg?) Igatahes Teie sõber. (O. Gustavson, stp: Meie tänane niisuguse sõbra eest!) Pean tähendama, kuidas ta mängis suurt maa-vürsti, sõites autoga mööda setu külasid,

ostis kompvekke ja viskas setude seas laiali, samuti ka peent raha. (A. Veiler, tõer: Üks endine Petserimaa ülem on sedasama teinud, üks ta ole sellelt õppinud.) Kust see raha tuleb, võib olla, selgub see pärast. (O. Gustavson, stp: Kas see ei ole härra Reinthal'i hea eeskujul!) Mina ei ole Petserimaal pikemat aega elanud. Niisugustest juhtumistest võib veel palju rääkida. (J. Piiskar, stp: See küll mingisugune troonikõne ei ole!) Härra Usai, parem vaadake oma ametkonna järgi, et ta võib olla keskvalitsust ei diskrediteeriks ja oma sammudega ei heidaks varju Eesti riigi võimu peale. (A. Usai, stp: Häbi niisugust kõnelejat kõnelema saata! Hüüe pahemalt poolt: Häbi ülikoolile!)

O. Strandman (tõer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Praeguse arupärimise arutamise juures on öieti kaunis kaugemale mindud ja kõikide üksikasjade juures peatuda, mida üheltpoolt sõjaminister ja teiselt poolt Riigikogu liikmed pahemalt tiivalt ette on kannnud, ei ole tarvidust, sest ei ole Petserimaa poliitika siin arupärimises arutamisel, vaid siin on küsimus, mis tahab tagasihoidlikku ja kaaluvat selgitamist, nimelt küsimus vahekorra üle Vabariigi Valitsuse ja meie kohtute vahel. On väljaspool kahtlust, et see vahekord loomulik ei ole. Ma ei ole seda küsimust täiel määral selgitada omale ülesandeks teinud, sest ma liigun kohtutes võrdlemisi vähe ja sellepärast ei ole kõikide asjadega tuttav. Ühte ei saa aga salata, et nii mõnigi kohtutegelane nõus ei ole sellega, mis puutub Vabariigi Valitsuse ja kohtute vahekorra, et mõnes kohtu ringkonnas teatav animositeet Vabariigi Valitsuse tegevuse vastu maad on võtnud. Kui meie vaatame kõike seda, mis on ette toodud, siis ei saa õigeks pidada Vabariigi Valitsuse juhi härra Riigivanema seletusi, samuti ei saa õigeks pidada ka seda, mis on ette toodud härra Piiskar'i poolt. Kui siin arupärimise juures armuandmise korrast räägitakse, siis peab kõigepealt seal teatud aluse leidma, millest välja minna. Riigikogu isenesest võiks ühe armuandmise küsimuse juures peatuda siis, kui see üldise tähtsusega on, nagu näiteks Kiisli asi, või kui teatav süsteem armuandmiste juures Vabariigi Valitsuse poolt maksmata pandud, mis kahtlust äratab. Praegu ettetoodud armuandmised niisuguste hulka ei kuulu. Meie näeme, et siin ei ole kindla süsteemiga tegemist, mille järgi Vabariigi Valitsus armu on andnud: üks on vägistamise asi, teine — dokumendi võltsimine, kolmas — ametalane süütegu, — kõik need asjad on iselaadi. Ei tea praegu

kinnitada, kas asjaolud, mis siin ette kanti, tõesti õiged ja täpsed on. Üksikud asjad ei ole seda aga mitte. Meie kuulsime, härra Piiskar tõi ette, et kohtuminister on kohtuotsuse täitmise seismapanemist nõudnud sellepärast, et armuandmise küsimus on päeva-korral. Kes kohtutegevust tunneb, see teab, et see harilik nähtus on. Kui Vene ajal armuandmise palve oli esitatud, siis tehti korraldus, et seda inimest enne vangi ei panda, kuni keiser otsust ei olnud teinud, kas tuleb karistada või armu anda. (A. Jõeäär, stp: Seal ei olnud armuandmise palvet esitatud, härra Strandman.) Mina neid dokumente ei tunne, seda võib pärast selgitada. Aga siin on hoopis teine suure tähtsusega küsimus, kus härra Riigivanemaga ühes nõus ei saa olla. Härra Riigivanema ja teiste kõnelejate kõnest selgub, nagu tahaks Vabariigi Valitsus ennast seada järgmiseks, kolmandaks või neljandaks kohtuinstantsiks, kes kohtuotsuseid tahab revideerida. Muidu ei saa aru härra Teemandi seisukohast, et armu on antud sellepärast, et kohtu esimees on isearvamisele jäänud. Sellega on asutud kohtuotsuse sisulisele hindamisele. Sarnane küsimus ei ole esimest korda rahvaesituses arutamisel. Mul on hästi mees, kui kord Asutava Kogu ajal armuandmise arutamise puhul keegi Asutava Kogu liige põhjendusi ette tõi, et kohtuotsus ei olevat õige—tol ajal oli see sõjakohtu otsus—, tuli mul selle Asutava Kogu liikme arvamise vastu välja astuda, ja Asutav Kogu tuli arusamisele, et kui siin sisuliselt tahetakse asja otsustada, siis ei ole Asutav Kogu see asutus, kus seda arutatakse, ja sellepärast jäeti see palve tähele panemata ja ei antud armu. Vabariigi Valitsusel võivad armuandmise juures mitmesugused motiivid olla. Kui Vabariigi Valitsus on leidnud, et kohtuotsus õige pole, siis tuleb prokuratuuril teisi teid leida, et asi uuesti üles võtta, et teda kohtupidamise korras uuesti arutada. Aga ma ütlen, Vabariigi Valitsus ei ole asutus, kes kohtuotsuseid kasseerib. (Tööhoolekandeminister O. Tief: See ei ole mitte järelvalve korras, vaid armuandmise korras!) Armuandmise korras ei tohi Vabariigi Valitsus öelda, et kohtuotsus õige pole. (Sõjaminister J. Soots: Valitsus ei motiveeri, aga iga liige võib teha, mis tahab.) Tulge, härra Tief, ja kaitsege seda seisukohta, minu arust oleks see meie kohtutegevuse korruppeerimine. Ma ütlen, kui meil niisugune süsteem maksma pannakse, et Vabariigi Valitsus hakkab kohtuotsuseid kasseerima, leides, et nad õiged pole, sellega on ka lõpp õigel kohtupidamisel Eestis. (Vahelhüüe.) Olge head, Teie võite seletama tulla.

Teine küsimus on notari küsimus. Notari määramise küsimus on Riigikogus valesti üles seatud. Kui valitsuse esitaja tuleb seletama, et ühel kandidaadil olid need ja need vead, sellepärast ei saanud teda kohale määrata, siis on siin tegemist valearusaamisega valitsusevõimu ulatusest. Kes määrab notari? Praegu on õigus määrata notari kohtuministril, Riigivanemal ei ole sellega tegemist. Seadus ütleb, kohtuminister määrab notari rahukogu ettepanekul. Üldine arvamine on, et kohtuminister ei ole seotud rahukogu ettepanekuga, peab küll selle ettepaneku ära ootama, aga võib määrata teise oma äranägemise järgi. Muidugi teada, peab siin teatud korrektne vahekord valitsema kohtuasutuse, kes kandidaadi määrab, ja kohtuministri vahel. Sest niipea, kui see vahekord kaob, muutub see asjaks, mille üle kohturingkonnad praegu räägivad ja missugune rahulolematuse välja kutsub.

Praegusel silmapilgul on tehtud kaks viga, mitte see, et Sorokini asemele määrati Bergman, vaid see, et kohtuminister, kes vormiliselt määras ametisse notari, oleks pidanud kohtu käest uuesti küsima — see oleks pidanud vähemalt viisakuse huvides sündima — sest esitatud kandidaat astus tagasi ja määramise ajal ei olnud kohtuministril üldse rahukogu poolt esitatud kandidaati. Aga praegusel juhtumisel on kohtuminister lasknud peale selle võimu oma käest ära libiseda, (A. Veiler, tõer: Aga mis sa teed, kui kohtuminister jõuetu on!) on asja lahendamise andnud Riigivanemale. Kui härra kohtuminister ütleb, et tema poole pööratud ei ole, siis on mulle räägitud, et härra kohtuminister saatis Sorokin'i Riigivanema juurde. (Kohtuminister J. Sepp: Mina ei ole teda Riigivanema poole juhatanud!) Notari määramise õigus on kohtuministril, aga mitte Riigivanemal. Ehk küll Riigivanem on valitsuse juht, on siiski ühe valitsuseliikme kätte teatud funktsioonid antud, kes neid funktsioone peab täitma. Teatud osa võimu peab olema vastava ministri käes, ja kui tema laseb ära minna selle võimu oma käest, siis ei ole ta oma kohal. Nii ka praeguse asja puhul ei tule niivõrd süüdistada Riigivanemat, vaid palju rohkem tuleb süüdistada kohtuministrit, kes oma võimu kohaselt ei ole osanud talitada. Kui üks valitsuseliige oma kohal olles ei ole õieti talitanud, ei ole osanud oma võimu kohaselt esineda, siis tuleb tal ka selle eest vastutust kanda. (Kohtuminister J. Sepp: Kannab ka vastutust, ei ole kunagi kartnud.) Ei ole siiaaani näha olnud.

Kolmas küsimus, see on korterist väljatõstmise küsimus, on selles asjas siiski kõige-

kurvem. Härra Piiskar on selles asjas omad põhjendused ette kandnud, ja meil ei ole põhjust neid mitte uskuda. Härra Riigivanem tõi ette andmeid, mis ta, nagu ta ise tähendas, vannutatud advokaadi abilt Jürman'ilt, või nagu lehes oli tähendatud, advokaat Aronson'ilt saanud. Kuid kord, kuidas kohtuasutused kaebusi arutavad, ja kuidas sinna tuleb kaebusi sisse anda, on ju päris kindel. Kui rahukohtunik on teatud asjaga viivitanud, ei ole sisseantud kaebust seaduses ettenähtud tähtajal edasi andnud, siis võib kaebuse rahukohtuniku peale sisse anda. Selle kaebuse võib otsekohe esitada rahukohtunikule enesele, võib aga ka otse rahukogule edasi anda. Mõlemad teed on vastuvõetavad. Aga teist või kolmandat teed seadus ei tunne. Kohtuasutused ei võta kõrvaliste isikute käest mingisuguseid pabereid vastu, ja Riigivanem on kõrvaline isik, ta oleks siis edasiandmise instants, mida kohtu seadus ei tunne.

Seadus annab kohtuministrile teatavad õigused kohtuasutuste kohta. Ja kui selles kirjas, kahjuks ma selle sisu ei tunne, oli mõni asjaolu ilmsiks tulnud, mis teatavat kohtuniku tegevust iseloomustab, et teda võiks distsiplinaar korras vastutusele võtta, siis see ei ole Riigivanema asi, vaid on kohtuministri asi. Aga praegu on jällegi kohtuminister kõrvale jäetud, ja Riigivanem on asjale käigu andnud, mis minu arusaamise järgi seadusevastane on.

Ma tahtsin edasi öelda, et need on üksikud asjad, ja ei ole mingisugust hädaohtu riigis, kui Riigivanem ühe palve on edasi saatnud, kuid meie peame nende küsimuste juures peatama, sest meie näeme selles teatud riigivõimu autoriteedi langetamise süsteemi. Meie näeme riigielus, isearanis viimasel ajal, asju, mis eemalduka ei taha. Ma ei kuulu nende oma rühmasõprade hulka, kes ütlesid, et valitsus kukub ruttu, aga ma ütlesin tol ajal, et selle valitsuse koosseis on nõrk. Ja see on ka pärast ilmsiks tulnud.

Meil Eestis puudub loomulikult veel õige arusaamine võimu piiridest ja väärtusest, meil on üksikud nähtused, kus asjast õieti on aru saadud, aga meil on ka nähtusi, kus sellest on kõrvale mindud. Võtame meie Riigivanema instituuadi. Kõigil oli heameel, ku üks Riigivanem meie naabrusesse külla sõitis aga sõidust loobuda lubas, kui teda seal mitte kui riigipead vastu ei võetaks. Ja teda võeti kui riigipead vastu. Aga kui meie pärast kuuleme, et üks teine Riigivanem, kui talle väljamaalt aumärk pakuti, sellega leppis, et talle mitte riigipea kohale vastav aumärk ei antud, vaid teisejärguline, siis peab ütleva, et see Riigivanem ja ka tollaegne välisminister ei olnud omal kohal. Neil üldse ei pruukinud aurahasid

vastu võtta, igatahes aga mitte riigipea seisukohale mittevastavat, see oli meie riigivõimu alandamine. Ma ei tea, missugused motiivid seal võisid olla, kuid see on iseenesest täiesti lubamata nähtus.

Kui vaadelda praegust valitsust, siis tahaksin Riigivanema ja kohtuministri kohta ette toodud asjaolude peale praeguses arupärimises eestkätt kõneleda härra kindral Soots'ist. Härra Soots'il on kindlasti suuri teeneid Eesti sõjaväes, eriti aga meie vabadussõjas. Mina ei ole härra Soots'i isiklik sõber, minul on vaid lugupidamine tema tööst. Teises arvamises olen aga tema ülesastumisest Riigikogus. See on tõesti imekspanemise vääriiline, kuidas tema Riigikogus esineb. Härra Soots on sõjamees, temal on julgust palju, võib olla rohkem, kui kõikidel meil, — aga seda pean imestama, kuidas ta lubab õieti sama valitsuse, mille hulka härra Soots ka ise kuulub, koalitsiooni liikmeid sarnaseid asju endale näkku öelda, et tema ei olevat veel kodaniku kõrguseni tõusnud. Härra Soots kannab küll sõjaväe mundrit, ta ei ole liht sõjaminister, ta on sõjaväeline juht. Kui aga nüüd noored ja vanad sõdurid Riigikogu aruandeid loevad, kus etteheiteid nende juhile, kindral Soots'ile, tehakse, peab ütleva, langeb neil lugupidamine kindrali väärtusest, langeb lugupidamine sõjaväe korra vastu. (Riigivanem J. Teemant: See on väga korrektne!) Aga seal ridades, seal on ka teisi kõrgemaid sõjaväelasi, meie endine vägede ülemjuhataja, kelle ülesastumisest Teie, härra Soots, küll õpetust võiksite võtta, kes ialgi sarnaseid vahelhüüdeid välja ei kutsu, kui Teie. Kui puhtpoliitilised küsimused arutamisel, peaks põllumeeste rühm leidma teisi inimesi välja saatmiseks, aga mitte kindral Soots'i. Muidu on aga see vaesuse tunnus, ja maleian, et seal rohkem oodata võiks. (Sõjaminister J. Soots: Ma arvan, et mina kui kindral võin Teile ka õpetada viisakust. — M. Laarman, põl: Vaat', see on see viisakuse tunne.) Mina olen poliitilises võitluses, ja kui Teie minule tol ajal, kui mina valitsuses olin, ägedalt kallale tungisite, siis pidin ma ka vastama. Vaadake, härra Laarman, mina võin Teile üht öelda, minul Teiega juttu ei ole. Kindral Soots'i vastu on mul lugupidamine ja mul on kahju, kui härra Soots'ile nii kallale tungitakse, aga Teiega mina juttu ajada ei soovi. (M. Laarman, põl: Aga mina Teiega.) Kui Teie tahate vahele rääkida, võite Teie ju seda teha, mul on ükskõik.

Nii siis näeme meie, et riigi valitsemisel Vabariigi Valitsusel kindel selgroog puudub. See selgroo puudumine on kaunis kaugele läinud. Meie teame, et siseministri koht kaue-

mat aega vaba. Võib olla, saaks siseministri ja sõjaministri kohad ühendada, See oleks süsteem, ja kui seda teha tahetakse, siis tuleb see teatavaks teha. Aga kui meie näeme, et siseministrit otsitakse juba kaua, teda aga ei leita, siis tuleb järeldada, et meil valitsuse autoriteet nii langenud on, et isegi nende rühmade esitajad, kes valitsuse seljataga seisavad, siseministri kohta ei taha. Ja kui lugu nii on, kas ei ole see siis kurvaks nähtuseks, kas ei tõenda see siis, et valitsusel niipalju autoriteeti, niipalju usaldust ei ole, et tema poolehoidjate hulgest juletaks valitsusse minna, et tähtsamal kohal kaasa lüüa. See näitab, et valitsus isegi oma poolehoidjate hulgas usalduse kaotanud. See on riiklikus elus kurvem nähtus ja seda kurba nähtust peame konstateerima. (J. Hünerson, põl: Kurvastage aga edasi. — Riigivanem J. Teemant: Härra Strandman, Teie teate väga hästi, kuidas seisukord on, milleks siis sarnased sõnad?)

Kohtuminister J. Sepp: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva arupärimise aluseks on palju fakte ette toodud ja need, pean ütleva, on suurelt osalt pärit kõik endise valitsuse ajast, mille kohta mul ei ole võimalik seletusi anda. Kõigepealt pean tähendama, on siin ette toodud armuandmisi üksikutele isikutele, näiteks V. Praks'ile, A. Gutberg'ile ja A. Martson'ile, mille kohta pean tähendama, et see armuandmine on sündinud aprillikuul 1926. aastal. Siis on armu antud kellelegi pekonmeistrile, ja see on ka sündinud endise valitsuse ajal. (J. Piiskar, stp: „Estoonia“ pekonmeister Peterson'ile?) Igatahes mitte selle valitsuse ajal, kus mina praegu olen. (J. Voiman, stp: Mis Teie jaanalinna moodi pea liiva alla pistate? — A. Veiler, tõe: Teie nagu ei ole üldse valitsuses!) Edasi on toodud siin Osvald Villman ette, ka see küsimus on otsustatud endise valitsuse ajal. Ma pean tähendama, kui Teil on ainult sarnaseid asjaolusid ette tuua ja ainult sarnastel põhjendustel praegusele valitsusele arupärimist ette seate, siis sarnased võtted kohased ei ole. On etteheiteid tehtud praegusele valitsusele, et on armu antud isikutele, kes oleksid võinud eraviisil kokku leppida. Jällegi pean konstateerima, et sarnaseid armuandmisi ei ole olnud, aga sellega ei taha ma öelda, et meie põhiseadus selle ära keelaks, seda võib teha. (K. Virma, stp: Aga aru pärida on Riigikogul õigus.) Aga need arupärimised peavad põhjendatud olema. Edasi tähendatakse, et armu on antud sarnastes asjades, milles Riigivanem ise kaitsja on olnud, ise osa võtnud. Ma võin konstateerida, et praeguse valitsuse ajal on armuandmisi

41 asjas ette tulnud. Nendest armuandmistest on kohtuettepanekuid olnud 14 asjas, valitsuse enese poolt 27 asjas. Kohtuettepanekuid ei ole mitte ühtki tagasi lükatud, ainult paaril juhtumisel, kus kohus on asja tingimisi ette pannud, ei ole seda täidetud. Muidu on kõigis kohtuotsustes vastu tulnud ja neid rahuldatud. Ma võiksin võrdluseks nendest asjadest järgmist öelda: 1926. aastal praeguse valitsuse ajal on armu antud 36 asjas, millest 12 kohtu ettepanekul, 24 kohtuministri ettepanekul. Kuna 1926. a. jooksul on armuandmise teel vangimajadest vabastatud 131 isikut. (A. Anderkopp, tõe: Ei, see on ise-asi. Teie pidage 24. veebruaril meeles ja valitsuse deklaratsiooni!) Minul ei ole praegu veel kokkuvõtet nende isikute kohta, kuipalju üldse armu on antud 1926. aastal. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ma tähendasin ainult, et see arv iseenesest on palju suurem kui 131, sest see arv 131 on nende isikute kohta, kes otsekohe vangimajadest on vabastatud. Teated ei ole puudulikud ja teateid võite saada, kui vastan küsimise peale, mille esitanud härra Jõeäär. Siis võin selle küsimuse peale täpseid andmeid anda. Edasi tuuakse ette Toots'i asi. Seal tähendatakse, et Toots olnud raharaiskaja. Selle loo ümber seletatakse pikalt ja laialt tema tegevuse üle. Need jutud, mis Toots'i tegevuses ette toodud, on kontroleerimata asjad. Võin öelda, missugune kohtuotsus Toots'i kohta on olnud. Nimelt Tartu-Võru rahukogu otsustas 21. veebruaril 1925. a. N. S. § 339., § 341 ja § 149. põhjal Toots'i karistada ametist lahtilaskmisega N.S. § 67. ettenähtud tagajärgedes. See N: S. § 67 näeb ette, et kolme aasta jooksul ei või ametist tagandatud kohtuotsuse põhjal ametit pidada. (J. Vain, stp: Kas see paragrahv ei vasta siis oludele? Miks valitsus armu andis?) Igatahes kohtuotsus oli enne jõusse astunud, ja valitsus andis armu Toots'ile vabastades ta kohtu poolt mõistetud karistusest. Selle tagajärjel sai ta mõlemis asjas armu. See on ainukene asi, kus praeguse valitsuse ajal kellelegi armu antud, kus Riigivanem kaitsjaks olnud. Kuid Riigivanem valitsuses tähendas selle peale, et selle asja otsustamisest tema osa ei võta, ja tehti see otsus ilma Riigivanemata, ja kindral Soots kinnitas selle protokollil. (A. Jõeäär, stp: Härra kohtuminister, missuguse valitsuse ajal anti armu Kasperson'ile ja Seenele, pekonmeistrile, kas ka eelmise valitsuse ajal.) Igatahes mitte praeguse valitsuse ajal. Teie toote andmed, mis ei puutu praegust valitsust ega praegust kohtuministrit. Ainukene asi ja nimi on Toots, pekonmeistrile ja teistele Teie poolt nimetatud isikutele ei ole aga praeguse valitsuse

ajal armu antud. Ma soovitan teile pöörata kohtuministeeriumi poole, sealt võite andmeid saada. Pean ütleva, et kõik ettepanekud armuandmise asjas tehakse kohtuministri poolt, kõik palved tulevad kohtuministri kätte ja esitatakse Vabariigi Valitsusele kohtuministri poolt. Siin püüti seletada, nagu mindaks kohtuministrist mööda palvete otsustamisel. See seisukoht pahemalt tiivalt ei vasta tõele.

Edasi tuuakse ette Sorokin'i asja või Tallinna notari määramise asja. Härra Strandman kahtles selle juures, kas kohtuminister on selles asjas küllalt korrektselt talitanud. Ma pean ütleva, et rahukogu poolt esitati neli palvekirja. Rahukogu oli läbi vaadanud kandidaadid ja esimeses rinnas oli Sorokin. (A. Anderkopp, tões: Teised ei saanud enamust.) Respekterides rahukogu arvamist ja seisukohta pidin ma kõigepealt selle kandidaadi kohta seisukoha võtma. Mul oli aga teatavaks saanud asjaolu, mis täna ette toodi, et härra Sorokin ei olnud iseseisvuse aktile alla kirjutanud. (O. Strandman, tões: Tegelikult oli see vist teisiti.) Härra Strandman, võite julge olla, et asi oli tegelikult nii härra Sorokin'i kohta. (O. Strandman, tões: Kui Teie seda ütlete, siis usun ma.) Kui asi härra Sorokin'i kohta minule teatavaks sai, siis ma lõin isiklikult härra Sorokin'i kandidatuuri juures kahtleva ja pöörasin sellejärele härra Riigivanema poole. Ma rääkisin härra Riigivanemaga selle asja üle ja leian, et see täiesti loomulik on. Mõni päev hiljem, kui palju just, ei mäleta, tuli minu juurde isiklikult härra Sorokin ja ütles, et on teatavaks saanud niisugused jutud, nagu ollakse tema kandidatuuri vastu mõnedel teatavatel põhjustel. Mina ei mäleta just hästi, kas ta ütles, et ta Riigivanemaga on selles asjas rääkinud, aga et ma olen teda Riigivanema juurde saatnud, see ei vasta tõele. (O. Strandman, tões: Aga mis põhjus oli tal Riigivanema juurde minna, see kuulub ju Teie kompetentsi.) Härra Sorokin ütles vististi, et ta Riigivanema juures olla käinud. (A. Schulbach, tões: Aga kas ei helistanud Sorokin kohtuministri kabinetist Riigivanemale?) Ei ole helistanud. Teie põhjendate kõik asjad sarnaste andmete põhjal. Ma pöörasin selles asja härra Riigivanema poole ja tegin talle teatavaks, et Sorokin'iga niisugune lugu on. Ma küsisin ka üksikutelt Riigikogu liikmetelt Sorokin'i kandidatuuri pärast. Ma ei tea lõpulikult, mispärast ta seal ei ole alla kirjutanud, aga ta palus mind, kui ei peaks tema kandidatuur kinnitamist leidma, enne temale sellest teatada teatud isiku kaudu. Ma ütlesin, et ma sellele soovile võin vastu tulla ja seda olen ka Sorokin'i suhtes täitnud.

Kui neid jutte ühelt või teiselt poolt teisiti seletatakse, see ei ole ilus ega aus. Asjalugu on nii, nagu ma praegu kõnelesin. Ma isiklikult ei leidnud võimaliku olevat Sorokin'i ettepanekule vastu tulla ja rahukogu soovist mitte mööda minna tahtes oli järgmine kandidaat see kandidaat, keda ma nimetasin, kes oli rahukogus enam hääli saanud. (J. Piiskar, stp: Kas Teie ei ütleks, kui palju hääli ta sai?) Vaadake, õieti öelda, rahukogu pole otsustaja, vaid ta paneb ainult ette. Seal on teatud kord kohtuministri juhatuskirjas notari kohta, mis on 1919. aastal avaldatud, ja seal § 9. ütleb: palvekirjad notaariuse kohta saamiseks kirjutatakse kohtuministri nime peale, kuid antakse sellele rahukogule, kus ringkonnas soovitud koht on; rahukogu saadab palvekirja ministeeriumisse edasi ühes oma heaksarvamisega. Peale selle peab veel ära tähendatud olema lühikene elulugu ja hariduslik tensus ja nii edasi. Ma olen rahukogu soovidele vastu tulnud ja mulle etteheiteid selles, et ma ei olevat korrektselt talitanud kohtu suhtes, teha ei ei saa. Kui niisugused kuulujutud ei tea kust laiali on saadetud, nagu oleksid asjaolud niisugused, nagu siin kujutatud, siis on see eksitus. Kuid ma ütlen, asi oli koguni teisiti, oli nii, nagu mina ette kandsin.

Mis puutub härra Baranin'i seletusse, et omal ajal olevat mingisugune kokkulepe saavutatud, et tingimata üks notar peab olema venelane. Minu teada niisugust kokkulepet olemas ei ole ja ei leia kuidagi võimaliku olevat, et sarnane kokkulepe võis olla.

Mina isiklikult leian, et notari nimetamise suhtes on riiklikkudest huvidest välja mindud ja kohtu seisukohta täiesti silmas peetud.

K. Ast (stp): Austatud härrad Riigikogu liikmed! Ma ei võtnud sõna käesoleva arupärimise puhul üldosa kohta, vaid ainult härra sõjaministri väljaastumise tagajärjel. Mul, nagu näete, on see õnnetus, et ma ikka praeguse sõjaministriga pean sagedasti mõtteid vahetama. (Riigivanem J. Teemant: Äge iseloom on selles süüdi. Kui vähem ägedust oleks, ei tuleks niisuguseid mõtetelahkumineid.) Öeldakse, et veski ühe kivipoolega ei jahvatavat. Mina ei ole isiklikult otsinud mingisuguseid võimalusi härra sõjaministriga sõnavahetamiseks, sest need ei ole mulle kunagi meeldinud. Härra sõjaminister võrdles kahte armuandmist, tuletades meelde ammu maas kõdunevat laipa. Härra sõjaminister seab kõrvuti kaks armuandmist. Ühes asjas on Vabariigi Valitsuse poolt armuandmine inimesele, keda on korduvalt süüdistatud ametalistes ja muudes õieti üsna inetutes süütegudes, ja teine armuandmine, kus

inimesele armu anti puht poliitilistel motiividel. Ei saa kahte sarnast sootu lahkuminevat asja ühele kaalule panna ja võrrelda. Niipalju, kui mina härra Toots'i kohta teateid olen saanud, — need on tulnud juhuslikult minu kätte, — on minule neist mulje jäänud, et kohtuasutusel ei ole tegemist tulnud teha ühe Toots'i asjaga, vaid terve rea Toots'i asjadega. Petseris ringi liikudes näeme ikka ja alati sarnaseid asju, mis riiklikult halvad ja lubamatud. Et Toots ainult ühe asja pärast süüdi on mõistetud ja võrdlemisi kerge karistuse saanud, ei peaks veel ei Vabariigi Valitsusele, ei kohtuministrile, ega ka Riigikogule põhjust andma selle isiku hindamisel ainult viimast kohtuotsust puudutada. Kui kõrgema politseiametniku kohta mitmed süüdistused on tekkinud, muuseas raharaiskamises, rahaväljapressimises, ja kui Toots ka nende asjade pärast priiks on mõistetud, siis jääb ometi kahtlus järele, kas see isik tõesti on omale kohale vääriline isik olnud. Kui selle inimese asjad veel praegu kohtuasutustes arutusel on — ei ole ju veel kõik asjad lõpetatud — siis peaks ometi sündmatu olema sarnasele inimesele armu anda, sest see on ju otse halvaks pidamise avaldamine nende inimeste vastu, kes selles suures administratiivvõimu esituses tegutsevad. Alles hiljuti elarve arutamise puhul võeti sõna ka Petserimaa kohta. Petserimaa küsimus tuleb veel laiemas ulatuses päevakorraks, kui Riigikogusse jõuab Vabariigi Valitsuse poolt esitatud maavalitsuse seaduse muutmise eelnõu. Aga juba nüüd esimese sõnavõtmise juures Riigikogus on tähelepanu juhitud sellele, et Petserimaa elus sarnaseid haiglasi nähtusi ilmsiks on tulnud, mis nõuavad väga ettevaatlikku ja tarka käsitamist. Ma küsiksin nüüd: kas see Vabariigi Valitsuse samm, mis valitsus astunud armuandmisega ühele administratiivalal tegutsevale õigusliku korra rikkujale, aitab Petserimaa nähtusi ja asjaolusid parandada, või veel halvendada? Igaühele, kes asja tõsiselt võtab, peaks selge olema, et see valitsuse samm ei ole tuluks tulnud riigivõimule, vaid on raskeks hoobiks olnud valitsusevõimu prestiihile Petserimaa kodanikkude silmas. Sellest vaatevinklist välja minnes on ka arupärijad Toots'i küsimust võtnud ja käsitanud.

Mis puutub ühele kommunistile armuandmise loosse, siis nagu juba nimetasin, on see puht poliitiline küsimus. Meie olime ja oleme praegu arvamisel, et kui riigis vähegi stabiilne kord valitseb, siis ei ole tarvidust sõjaväljakohute järgi. Sõjaväljakohtu otsused tehakse väga kiirelt, nii et selle aja jooksul väga raskeks muutub tarvilikkude andmete kogumine. Ja miks peakski asju sõjaväljakohute kätte andma, kui meil selleks teisi kohtuasutusi on. Sel ajal

kui Ülgekütile armu anti, oli juba palju päevi mööda läinud esimese detsembri sündmustest. Olud olid rahulikuks muutunud ja meile tundus, et surmaotsuste tegemine otstarbekohane ja tarvilik ei olnud. Meil ei olnud tol korral, kui meie toetasime Ülgekütile armuandmist, mitte Ülgeküti isik hindamisel, ega isegi mitte tema süütegu otsekohe, vaid hindamisel oli poliitiline olukord. Kui seal Ülgeküti asemel oleks olnud mõni teine mees, siis oleksime meie samasuguse seisukoha selles küsimuses võtnud. Üldse ei hinnatud Ülgeküti isikut — meie vähemalt ei püüdnud seda hinnata, — vaid, nagu ma seletasin, meie läksime välja puhtpoliitilistest motiividest, mis selles seisid, et meie tol korral enam sõjavälja ja sõjaringkonnakohtu tarvitamist poliitilistes asjades ei tunnistanud õigeks. Eriti arvasime meie riigile kahjuliku olevat surmaotsuste tegemise, sest nendega ei ole midagi enam heaks teha ega ka tuleviku jaoks midagi kätte saada. See oli motiiv, mille pärast meie toetasime Ülgekütile ja ühele teisele, kelle nime ma olen ära unustanud, armuandmist. Aga kui nüüd härra sõjaminister on siiski vaevaks võtnud võrrelda neid kahte armuandmist, siis on see tema omapärane arusaamise viis, mille vastu ei saa meie midagi parata ja mille vastu asjata oleks vaielda. Ma tahtsingi ainult küsimuse faktilist külge puudutada, aga mitte härra sõjaministriga vaielda.

Lõpuks, mis puutub härra sõjaministri üteldusse, et sotsialistidel suur sümpaatiat olevat 1. detsembri tegelaste vastu, et meie poolt neid ülistatavat jne., siis kuulub ka see väide härra sõjaministri isiklikku arusaamisesse ja jääb ta erasjaks. Aga kui härra sõjaminister on lubanud endale seda arvamist Riigikogu kõnetoolilt avaldada, siis on meil muidugi õigus sama avalikult, samalt Riigikogu kõnetoolilt seda tagasi tõrjuda. Missugune oli meie seisukoht 1. detsembri väljaastumise ajal ja pärast, kui ka enne seda, kommunistide kui ka teiste suhtes, siis on see ilmne ja kõigile teada, niihästi meie Riigikogus esinemiste kaudu, kui ka meie ajalehe kaudu, ja seda seletama hakata oleks üleearune. Iga poliitiliselt mõtlev inimene Eestis teab, et sotsialistid on alati seisnud kindlal riiklikul demokraatlikul alusel ja seda järjekindlalt ilma mingisuguste kõrvalekaldumisteta. Kui härra sõjaminister siiski tahab meile omaseks kuulutada mingit erilist sümpaatiat kommunistide vastu, siis tehku ta seda jumala nimel. Teie ei ole sellega meie poliitilisi seisukohti suutnud kõigutada, vaid see on ainult provokant esinemine, millega Teie mõtlete lollide juures erilisi loobereid lõigata võivat, mille peale meie aga kadepad pole. Ja lõppude-lõpuks, kui härra sõjaminister arvab teadvat, kes on meie sõbrad ja oma arva-

mist kõnetooliit avaldamata ei suuda jätta, siis võime meie omakorda öelda, et meie Teie poliitilisi sõpru tunneme ka väga hästi ja teame, et Teie poliitilised sõbrad ei ole alati sarnased, kellele meie kerge südamega tahaksime kätt anda.

Riigivanem J. Teemant: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui läbi lugeda selle arupärimise, mis on esitatud sotsialistide rühma poolt, siis pean ma ütleva, seal selgub, et Vabariigi Valitsust süüdistatakse selles, et ta seadusevastaselt olla tegutsenud. Kõik see, mis arupärimises on ette toodud, räägib ainult sellest, et Vabariigi Valitsus on seadusevastaselt tegutsenud. Sellelt seisukohalt välja minnes julgen ma lühidalt peatuma jääda valitsuse tegevuse seaduslikkuse suhtes ning pean tähendama, et mingisugusest seadusevastasest tegevusest ei või juttugi olla. Kõigepealt võtame armuandmise lood. Ettetoodud armuandmised, peale ühe, on lahendatud kõik eelmise valitsuse poolt, ainult ühe armupaluja palve, nagu öeldud, on otsustatud praeguse valitsuse ajal, ja ma usun, ka selles armuandmises ei ole midagi seadusevastast, kui silmas pidada maksvat korda. Ma julgen lühidalt meelde tuletada neid seadusi, mille peale armuandmine põhjeneb. Meil maksva põhiseaduse § 60. p. 8 on öeldud, et Vabariigi Valitsus otsustab armuandmise palved. Kui aga vaadata neid määrusi, seda ajutist korda, mis Vabariigi Valitsus 1923. aastal välja andis armuandmise asjade läbivaatamise suhtes, siis ei ole see kord nii mõneski asjas, nagu ma minev kord tähendasin, ja ka täna toonitan, meie põhiseadusega kooskõlas, mispärast igasugused kitsendused neis määrustes armuandmise võimaluse kohta seadusevastased ja sellega tühi- sed on. Nii on siis seadusevastane keeld — eraasjus armu anda, sest et sama keeldu meie põhiseadus ei tunne. Ei tea meie põhiseadus ka keeldu teist korda asja siis otsustada, kui kord juba armuandmise palve tagajärjeta on jätud. Sellest aga kõnelevad kõik Vabariigi Valitsuse määrused 1923. a. Seda määruste seisukohta ei võinud praegune valitsus õigeks pidada, missugust seisukohta õigeks peab ka Riigikohtu teatav seletus 1924. aastast, milles on öeldud, et mingisuguseid sarnaseid kitsendusi, mis seal ette on nähtud, meie põhiseadus ei tunne. Siin tähendati, et miks ei tunnistanud Vabariigi Valitsus need kitsendused tühjaks, maksvusetuks. Meil on aga hulk määrusi, mis on välja antud Vabariigi Valitsuse ja üksikute ministrite poolt, kas sellest juba siis selgub, küllalt on, et see määrus seadusepärane on. Ei, igal üksikul juhtumisel peab see võim, kes teatud asja kaalub ja otsustab, ise otsus-

tama, mis on meie seadustega, eriti põhiseadu- sega kooskõlas, mis mitte. Ja ainult silmas pidades meie põhiseaduse võimalusi on Vabariigi Valitsus kohustatud otsustama armuand- mise palvet. Ei ole millegagi ära näidatud, et sarnane seisukoht seadusevastane on. Isegi siis, kui see seisukoht õige ei oleks, ei ole mingi- sugust tarvidust määruste § 6. valitsuse uue määrusega veel täiendada, sest 1923. a. „ajuti- sesse kodukorras“ on öeldud, et käesolev nimes- tik ei ole lõpulik. Meil on nii mõnigi seadus ja määrus ajutise iseloomuga, milles kõik ei ole üksikasjaliselt üles loetud, tuuakse ette ainult näiteid. See „ajutine kord“ annab Vabariigi Valitsusele teatud õigused, ja praegusel korral ei ole Vabariigi Valitsus seda õigust mitte ebaõigelt tarvitanud, mispärast ma leian, et ei ole midagi sündinud seadusevastast.

Kolmas punkt arupärimises räägib sellest, nagu oleks Riigivanem võtnud järelevalve teos- tamise õigusemõistmise suhtes enese peale. Mingisugust järelevalve teostamist ei ole olnud. Ma mõtlen siin uue notari määramise asja ja palvekirja edasisaatmise lugu. Mina leian, et mina Riigivanemana õieti olen talitanud ka selle palvekirja asjus. Meil maksab põhisea- duses § 60. See kohustab Vabariigi Valitsust seaduste täitmise eest hoolitsema. § 61. meie põhiseaduses on ette nähtud Riigivanema õi- gused: „Riigivanem esitab Eesti vabariiki, juhhib ja ühtlustab Vabariigi Valitsuse tegevust, juhatab valitsuse istungid ja võib aru pärida üksikutelt ministritelt nende tegevuse kohta.“ Nii siis juhhib Riigivanem Vabariigi Valitsust ka seaduste täitmise hoolitsemise suhtes.

Ma arvan, et seaduslik kord on silmas peetud, kui Riigivanem selle palve või kaeb- tuse edasi saatis sinna, kuhu selle sisuline arutamine allub, nimelt Riigikohtusse. Seda on Riigivanem teinud. Ta saatis palve Riigi- kohtu kätte edasi, nähes selle sisust, et siin on sündinud midagi, mida peab vähemalt distsiplinaar korras karistama, kui mitte roh- kem. Ma ei taha praegu peatuda selle kohtu- asja sisu üksikute andmete juures, vaid tuletan ainult meelde, et rahukogu muutis rahukoh- tuniku eeltäitmise määruse. (Vahelhüüe O. Strandman'i, tõer poolt.) Selge on, lugupeetud Riigikogu liige härra Strandman, et selles asjas terve hulk fakte on, mis väga iseloomulikud: need peavad läbi kaalutud saama. Mis on siis õieti sündinud Riigivanema poolt? Ta ei ole ise midagi ära otsustanud, vaid on andnud kaebtusele ainult seadusliku käigu. On päris loomulik, kui ma sotsialistiga poliiti- liselt vastamisi olen. Vaated võivad lahku minna, see aga ei tohi takistada sarnases vahe- korras olla, et üksteist kannatatakse. Ma arvan, kui teie, sotsialistid, omal ajal Riigivanemaga

ühes töötasite, siis, istudes ühe laua taga, vaidlesite ka üksteisega. Ma isiklikult katsun ikka õiglane olla, kui näen, et teie tegutsete neis piirides, mis maksivad seadused ette kirjutavad, ei tohi mingisuguseid raskusi kellelegi sündida. Kui teie siiski Riigivanema tegevusega rahul ei ole, katsuge valitsust kukutada. Ja kui enamus teie poolt on, tegutsege ja moodustage uus valitsus. See aga, mis teie praegu teete ja kõnelete, tunnistab, et meie poliitiline elu haiglane on. Meil on palju tõsisemaid haiglasi nähtusi, ma ei ütle, et ainult teie selles süüdi olete, võib olla, oleme kõik selles süüdlased, aga meie ei tohiks kuidagi nii kaugele minna, et iga tõsine riigikodanik juba kardab vabariigi võimu esitajaks hakata, ette ära nähes, et kui ta sinna läheb, temal pärast vaevalt puhast kohta järele jääb, sest ta peab kartma, et ta niivõrd igasuguse mudaga üle saab loobitud. Meil on õigus ja meie tahame iseseisvat riiklikku elu elada, kuid seda tahtes peame üsna teisele seisukohale asuma, peame ka teisitimõtlejatega arvestama, peame katsuma oma vastaseid mõista ja austada. (J. Vain, stp: Kuidas meie siis üksteist mõistame, kui sõjaminister meile ütleb, et meie kommunistid oleme.) Kuulge, härra Vain, Teie olete mõnikord mõndagi öelnud, mis palju raskem on, kui see. Kas teie siis arvate, et keegi teid kommunistideks peab. Kui teie aga üksikutel juhtumistel oma äärmist vabameelsust näidates siiski nii kaugele lähete, et riigihuid selle all juba kannatada võivad, siis lubage teid ka arvustada. Kuigi teie vahel äärmised pahempoolsed olete, ei tunne teie tegelikult ometi kaasa äärmistele käremeelsetele. (J. Holberg, põl: Eks mõni minevikus on eksinud ka!) Kuid üks on ka selge, et teie oma äärmises vabameelsuses tihti kaugemale lähete, kui see meie arvates võimalik oleks. Kui mõnikord tarvis on tõsist ja kõva kätt kommunistide vastu tarvitada, siis langete teie kokku, teil ei ole seda kõva rusikat, ei ole seda sitkust, mis võitluses kommunistidega peaks olema.

Aga see on juba muusika teisest ooperist; selle üle võiks veel palju rääkida.

Nii siis ei ole selleks süüdistuseks, mis ette kanti, mingisugust alust. (Hüüe pahemalt poolt: No, no!) Arvan, et Riigikogu enamus, lähen veel kaugemale, nii mõnigi teist pahemas tiivas sellele päri ei ole, milleks — kõige suuremaks tõenduseks teie ülesastumised täna siin.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud härrad Riigikogu liikmed! Härra Riigivanem omas esimeses seletuses, samuti ka tänases esinemi-

ses püüdis tõendada, nii kui ei oleks arupärimine põhjendatud muuseas ka välja minnes seaduslikust seisukohast. Sellest seaduslikust seisukohast välja minnes olla Riigivanema arvates kõik korras. Oma vastuses käsitas härra Riigivanem kolme iseseisvat küsimust. Mul tuleb vist iga ühe nende juures iseseisvalt peatuda.

Esimene küsimine oleks armuandmistele kord. Kas selle juures seaduslikust korrast on kinni peetud?

Teine küsimine puutub kaebuse vastuvõtmisesse härra Riigivanema poolt rahukohutuniku viivituse peale ja selle edasisaatmisesse Riigikohtusse.

Kolmas küsimine puutuks ühe notari ametisse määramist.

Esimese küsimise kohta oli Riigivanem arvamisel, et Vabariigi Valitsuse jaoks see kodukord, mis „Riigi Teatajas“ välja kuulutatud, terves omas ulatuses siduv ja maksev ei ole. Vabariigi Valitsus sellest korrast üldse kinni pidada ei pruugi, vaid et temal täielik võimupiir talitamiseks on ja toetab selle väite põhjenduseks Riigikohtu otsuse peale. See otsus käsitas ainult ühte küsimust, nimelt kas on kohtuministril õigus armuandmise palveid edasi saatmata jätta. Ja ainult selles osas on Riigikohus leidnud, et see ei ole põhiseadusega kooskõlas ja selles mõttes on selle peale tähelepanu juhtinud. Aga kõigis teistes osades on Vabariigi Valitsuse poolt „Riigi Teatajas“ väljakuulutatud kodukord põhiseadusega kooskõlas. Ja kui omalajal on valitsus määruse maksma pannud, siis on see ka seni, kui ta seaduslikult muudetud ei ole, valitsusele kohustav. (J. Holberg, põl: Härra Jõeäär, teie räägite nüüd kui tsivilist. Ütlete, et mingisugune seadus ei keela.) Härra Riigivanema seletusest pidin otsusele tulema, nagu oleks ta Riigikohtu seletusest järelduse teinud, et Vabariigi Valitsus oleks kohustatud armu andma kõigile, kes tema poole pööravad palvetega erasüüdistuse asjades, sest ma ei leidnud härra Riigivanema seletusest teist põhjendust, mispärast Vabariigi Valitsus leiab tarvilikuks armu anda seal, kus erakaebtuste asjas on Vabariigi Valitsuse poole pööratud. Seda näitab asjaolu, et tõepoolest praeguse Vabariigi Valitsuse poolt on armu antud neile, kellele eelmine Vabariigi Valitsus on keeldunud armu andmast. (Kohtuminister J. Sepp: Härra Jõeäär, kohtuminister ei või ka erasüüdistuse asjas palvekirju edasi andmata jätta.) See on täiesti õigus. Härra kohtuminister peab kõik kaebused Vabariigi Valitsusele edasi saatma, aga see ei ütle, et Vabariigi Valitsus peab kõik need kaebused rahuldama, ta peab

need ainult sisuliselt läbi vaatama. Vabariigi Valitsus peab kinni pidama kodukorrast, mille ta on välja töötanud, kus on öeldud, missuguste liikidele võib armu anda. Ja kui keegi teatud liigi alla ei kuulu... (Kohtuminister J. Sepp: Mis tähendab see? Viimane punkt ütleb, et ei ole lõpulik.) Selle kodukorra § 6. juures peatudes, mis üles loeb, missugustel juhtumistel võib Vabariigi Valitsus armu anda, ja silmas pidades neid üldmäärsi, mis § 6. üles on seadnud, just arupärijad leiavad, et Vabariigi Valitsus enda kodukorrast ei ole kinni pidanud. Härra Riigivanem ja kohtuminister seletavad, et ei ole rohkem armuandmisi ette tulnud, kui ainult üks, ja see on härra Toots'i lugu. Härra kohtuminister seletas ise, et praeguse valitsuse ajal on vastu võetud 41 armuandmist, üks nende hulgas on Toots'i asi. 27 armuandmise juhtumist on praeguse valitsuse lühikese kestuse ajal esile tulnud neil juhtumistel, kus kohus pole esinenud ettepanekuga armuandmise üle ja 14 sarnast ettepanekut on kohtu poolt esitatud.

See arv iseenesest selle lühikese aja jooksul, mis praegune valitsus tegutsenud on, näitab, et armuandmisi on valitsuse poolt õige ohtralt antud ja sealjuures kaks korda niipalju isikutele, kui kohtu poolt esitatud, sest kohtu poolt on esitatud 14 ja Vabariigi Valitsuse poolt on otsustatud kokku 41 armuandmist. See tõendab, et siin on tegemist teatud süstemaatilise kohtuotsuste ümberotsustamisega. Siin ei ole tegemist üksikute erakorraliste juhtumistega, vaid jutt võib siin olla juba teatud süsteemist.

Arupärimises ettetoodud väited selle kohta, et järjekindlalt jätkub armuandmine süüdlastele, kelle kohta ühtki § 6. loetletud põhjust ei näi olevat, on seega küllalt põhjendatud. Pealegi on tegemist nii väga mitmet liiki kuritegudega. Minu poolt kanti täna ette küsimine Vabariigi Valitsusele armuandmiste kohta. Loomulik oleks olnud, et Vabariigi Valitsus selle küsimise peale vastanud oleks enne läbirääkimisi käesoleva arupärimise puhul. Kahjuks ei ole valitsus seda teinud ja selle tõttu tuleme armuandmiste küsimuse juurde tagasi pärast vastuse saamist küsimisele.

Tänase arupärimise pearaskuspunkt ei ole aga mitte armuandmiste küsimuse juurde koondatud, vaid teiste küsimuste juurde. Ei saa siiski ütlemata jätta, et Vabariigi Valitsus, kui ta sisuliselt otsustab armuandmise palved — kui arvab, et vormiliselt ei ole ta seotud mingisuguse seadusega — siis ta tingimata seotud on seltskonna arvamisega. Ta on seotud rahva õiglustundega ning sellelt seisukohalt välja minnes peab ta tegutsema otstarbekohaselt ja õiglaselt. (J. Tõnisson, rhv: Ega kohus ei ole õiglusetu. Teie teete järeldusi,

et kohus on õiglusetu talitanud.) Teie teete minu kõnest hoopis vastupidiseid järeldusi, ma ei ole seda sugugi öelnud, härra Tõnisson. Ma olen siamaani Teie loogilisest mõtlemisviisist palju rohkem lugu pidanud, kui et sarnast otsust, missuguse praegu teete, oodata. (J. Tõnisson, rhv: Ärge Teie oma loogikast palju kõnelege.) Minu arvates, sarnasel korral, kus mõtlematult ümber otsustatakse kohtuotsused, sarnasel korral võetakse kodanikkudelt arusaamine õiglustundest ja kohtu autoriteedist. Päris asjatu on siin ette tuua, et vaadake, meie teostame neid tõsiselt ja suuri ülesandeid, mis seadus meie kätte andnud. Mina arvan, et siin ei ole tegemist nende kõrgete põhimõtete kaitsmisega, vaid hävitamisega.

Edasi, mis puutub ühe kaebtuse edasisaatisemisse Riigikohtule, siis peab tähendama, et Riigivanem on selle juures ära seganud kaks võimu. Ta ei ole õiglase korra aluseid kaitsnud, vaid on neid kõigutanud sellega, et on ära seganud kahe võimu, nimelt kohtu- ja valitsusvõimu ülesanded.

Kõigepealt peaksin peatuma asja vormilise külje juures. Sisuliselt oli härra Riigivanema poolt vastuvõetud kaebus rahukohtuniku viivituse peale. Härra Riigivanem leiab aga, et selles kaebuses olla rohkem ette toodud, kui kaebus viivituse peale, ja tema on pidanud kaebust sarnaseks, mis tuleb distsiplinaar korras edasi saata. Kuid ka sarnases korras on see kaebus valesse kohta edasi saadetud, sest esitatud kaebus, kui ta oleks käinud selle korralduse alla, oleks pidanud minema kohtupalatisse rahukogu ettepanekul, ja kohtuministril on õigus esineda rahukogule vastavate ettepanekutega. Seda kaebust vastu võttes, nagu härra Riigivanema seletusest näha, on tema ühtlasi selle sisuliselt läbi kaalunud. Tahaksin härra Riigivanemalt küsida, kas tema kontroleeris selle kaebuseandja volitust. Härra Riigivanem seletas, et kaebuse olevat temale esitanud härra Aronson. Sama asja kohta seletas aga härra Riigivanem, et kohtus olla esinenud härra Jürman. Järelikult pidi tema kaebuse vastuvõtmisel selle kohta selgusele jõudma, kas see on vastava volitusega isiku poolt talle esitatud. Ma paneksin ühe küsimuse ette ja loodan, et Riigivanem sellele vastust võlgu ei jää, nimelt kas härra Riigivanemal sellesama härra Heilman'il, kelle asjadega meil tegemist oli, ei olnud ühine volikiri härra Aronson'iga ja sarnasel korral, kui ühine volikiri oli, kas oli see juba tühistatud või alles maksvusel sel ajal, kui härra Riigivanem selle kaebuse vastu võttis. Aga sarnasel korral oleks härra Riigivanem, kui kauaaegne õigusteadlane, advokaatide nõukogu esimees ja esimene Eesti vabariigi prokurör,

teadma pidanud seda korda, missuguse korra järgi sarnastele kaebustele käik antakse. Ma arvan, meil on praegusel korral tegemist sarnase põhiseaduse ja põhiseadusega maksmapandud korra vastu eksimisega, oma võimupiiridest üleastumisega Riigivanema poolt tema ametikohuste täitmisel, et Riigikogu peaks põhiseaduses ettenähtud korras härra Riigivanema selle süüteo eest vastutusele võtma, ja härra Riigivanem peaks kui kaebalune alluma samale Riigikohtule, kellele ta kaebuse edasi saatis. Kolmanda küsimuse juures on juba härra Strandman põhjalikult peatunud ja sellepärast ma siin pikemalt ei peatu. Ma loodan, et Riigikogu enamus sedavõrd austab neid aluseid, mille peale meie põhiseadus üles ehitatud ja austab Eesti vabariigi kohtute iseseisvust, et ta liht ülemineku-vormeliga ei lepi ja tunnistab, et Riigivanem siin õieti ei ole talitanud ja meile jääb üle siis juba järeldusi teha.

J. Tõnisson (rhv): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Arupärimise üksikasju ei taha ma puudutada, neid on juba küllalt sõelatud. Kuid sellest lähtekohast tahtsin ma kõneleda, millest välja minnes rkl. Jõeäär on kõnelenud. Armuandmise õigus on ainuvalitsusliku korra juures monarhi õigus, vabariigis valitud riigipea või presidendi eesõigus. See on õigus, mida käsitatakse suverääniselt, mitte mingisuguste eeskirjade järgi, vaid südametunnistuse ja halastuse, kui ka riikliku huvi seisukohalt. (A. Jõeäär, stp: Monarh ei kuuluta kodukorda „Riigi Teatajas“ välja!)... Kas teie ei tea seda, et isegi Peeter Suur — see absoluutmonarh — andis välja seaduse, millega absoluutmonarhi õigusi piirati! (K. Ast, stp: Ega siis sellepärast maksa vihastada!) Mis ta siis tuleb oma „loogikaga“ välja, ilma et asja tunneks!.. Lugu on see, et selle tähtsa küsimuse käsitlemise juures ei saa mitte väikseid eeskirju aluseks võtta, mille põhjal riigipea peaks talitama. Ei saa mingisugust eeskirja olla halastuse ja armuandmise asjus. Kui seal tahetakse seesugusele seisukohale asuda, siis ei ole armuandmist juttu, vaid kohtu protseduuri revidermisest. Siin ei taha meie aga kuidagi kohtuvõimu tegevust revideerida, ei kohtule umbusaldust avaldada tema tegevuse ja otsuste õigluse kohta. Meil on antud põhiseaduse järgi... (Vahelhüüe A. Jõeääre, stp poolt).. ei hakka mina Teie asju arutama, diskretsioonäär-võim valitsuse kätte, kellel on õieti riigipea õigustest paljugi kätte usaldatud. Et rahvariikluse idee kõrgema kandja kohustetäitja Vabariigi Valitsus, see ei või armuandmise asjus temale igatahes piiri panna, mida vast kollegiaalse asjaajamise juures tarvilikuks

tunnistatakse. Nii nagu iga üksik isik riigipeana armuandmist otsustab, nii on loomulikult sunnitud tegutsema Vabariigi Valitsus, kui riigipea ülesannete teostaja. Siin ei või lähtekohaks olla niisugune vormalism, mis peaks Vabariigi Valitsust takistama, et ta sarnast armuandmise õigust nõnda ei kasuta, nagu otstarbekohane oleks. Siis tuleb iga Riigikogu liige ja nühib nina alla, öeldakse, et seal ja seal ei ole otstarbekohaselt talitatud, armuandmisi oleks pidanud palju vähem olema, 41 on palju jne. Ja kui ta käest küsida, kuipalju siis, siis ei tea ta seda isegi öelda.

On selge, et Vabariigi Valitsus, riigipea ülesannete täitjana, teostab riigihuviseid, siis on selge, et meie peame siin väga palju armuandma, iseäranis neil kordadel, kus kohtud meie riigi esimestel aastatel on otsustanud inimeste saatuse üle. (J. Voiman, stp: Kas vägistajatele kah?) Võib olla, et Teie seda spetsialiteeti rohkem tunnete, mina ei tea sellest. (Naer.) Lugu on aga nõnda, et meie oma riigi asutamise aastatel olime sunnitud sõjaseadust kasutama, olime sunnitud sõjakohut pidama, sellepärast et oli harukordsetes oludes tõesti tarvis enam kui karmi kätt, enam kui kõva korda, et likvideerida nende aegade tagajärgi, millest meie inimesed olid läbi käinud. Nüüd jutustab endine kohtuminister, sõjakohtu eesolnud inimesi, kes eluksajaks mõistetud sunnitööle sellepärast, et nad on röövinud. Sellejuures aga natuke naiivselt talitanud. Endise kohtuministri Kalbus'e ajal on avalikult deklareeritud, et meil on tarvis inimesi vabastada enne tähtaega. On tahatud kavakindlalt läbi viia eeltähtajalist vabastamist. Lähtekohaks on just see olnud, et siin ei saa mõta hariliku aja mööduga. Võtke kriminaal-poliitiline arenemine Liszti päevist saadik, kes suuri muudatusi tõi kriminaal-poliitikasse. Endised printsipiidid, taliooni võtted, kõik heidutamise põhimõtted — need on üle parda heidetud. Sest saadakse aru, et kriminaal-poliitiliselt tuleb uudsetes oludes teisiti tegutseda. Teatakse, et inimeste peale paranduslik mõjuavaldamine ehk korrektsioon võib tagajärgi tuua nende arenemise kohta. Korrektsioon on eriti uudsetes oludes võimalik, ilma et tarvis oleks inimesi kinni pidada.

Kui kõike seda arenemist silmas peate, siis on igalühel, kes kriminaal-poliitikat üldse tunneb, selge, et meie peame praegustes oludes katsuma seda armuandmise võimalust, mis põhiseadus ette näeb, ära kasutada, ilma et meil võimalust oleks kindlaid arvuseid üles seada, kui sagedasti see peab sündima. (A. Jõeäär, stp: Miks Teie olete amnestia vastu?)... See teile meeldiks, et ilma vahet

tegemata saaks armuandmist läbi viia. (A. Jõeäär, stp: Missugune vahe seal on?)... Seal on suur vahe, kas amnestia või armuandmine. (Hulgalised hüüded pahemalt poolt. L. Johanson, stp: Nii ei tohi Riigikogu liikmetega ümber käia!)... Teie tarvitage oma õigust, aga ärge karjuge! Ärge oma rusikat näidake! Teil on küll suur hulk hääli, aga see ei imponeeri mulle sugugi. (J. Vain, stp: Teie mage jutt on Teie hääled ära viinud. Hulgalised vahelhüüded. Juhataja helistab.)... Ärge karjuge, see midagi ei aita; mina teie soola ei tarvita. Ütlen, kui siin hakatakse armuandmise vastu vaidlema, siis tehakse seda sihilikult, et armuandmist maha teha ja amnestiat läbi suruda. Meie ei saa Riigivanema ja Vabariigi Valitsuse kallale minna niisuguste ettekannete all... (J. Vain, stp: Mis siis soendada iga kolme kuu järele, kui ükskord seadus tagasi lükatakse!) ...Igatahes on selge, et meil on harukordsetes oludes väga palju karme kohtuotsuseid tehtud. Kuigi need kohtuotsused tegemisel mitte vildakad ega õiglusetud ei ole olnud, siis on ometi tarvis, et meie armuandmise instituuti ei katsu kõrvaldada. Meil on tarvis vangimajasid vabastada kõigest sellest elemendist, mis sinna ei kuulu. (J. Piiskar, stp: Kes on selle vastu vaieldud?) Teie vaidlete üksikute juhtumiste vastu, aga toote niisugused põhimõttelikud seisukohad ette, et ei tohi ilma kindlate eeskirjadeta seda õigust tarvitada. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Noh, kuulge, kõigis kultuurriikides, kus on president, on lugu ometi teine! Kui tema annab armu, kas siis seal tullakse selle vastu ka kõiksugu ettepanekutega? Ei, seal ollakse teistsugusel arusaamisel ja öeldakse, et see on armuandmise asi, mille vastu ei vaielda. (J. Piiskar, stp: Aga kui seda sihilikult tarvitateks!...) Kui Teie olete seda tarvitanud oma südametunnistuse järgi, kas Teie siis saate öelda, et see sihilik on? Niisugust delikaat asja, nagu seda on armuandmine, ei või teha mingisuguseks vormaliseks küsimuseks, mille põhjal võidakas Vabariigi Valitsust kukutada või Riigivanemat kohtu alla anda, nagu siin ette pandi. Kujutage omale ette, kui kaugele meie tahame minna!

Sellelt seisukohalt arvan, meil peaks niisugune kasvatus maad võtma, et kui kodanikud ütlevad, meie oleme oma esitajad seadnud valitsema ja riigi õigusi käsutama, siis meie ei tohiks nendega nii ümber käia, nagu oleksid nad ei tea missugused. Võib ju isiklikult üksiku armuandmise vastu olla, aga usaldama peame tingimata, et siin mitte sihilikult ega inetutel motiividel ei ole talitatud. Minu arusaamise

järgi peab armuandmistel vundamentaalseks nõudmiseks jääma usaldus, kontrolli alla käimata. Asjades, nagu seda on armuandmine, peame meie tõesti oma esitajaid uskuma ja austama. Ei tohiks sellesse tegutsemisse end segada kõiksuguste inetute motiivide otsimisega. Võib olla, ei ole mõnel korral mitte otstarbekohaselt talitatud, — peame uskuma ometi, et see on sündinud ausalt.

Mis puutub otstarbekohasusse, siis võin ma kindlasti öelda, et kui kohtust on tulnud nüüd selle kuue kuu jooksul kuuldavasti neljateistkümnel korral ettepanekuid, armuandmise õigust tarvitagu kohtuotsuste pehmendamiseks, siis see näitab, et ka kohtuvõimu seisukohalt põhjust oleks armuandmise-õigust kasutada.

Sellest välja minnes arvan mina, et oleks võidud vaielda selle vastu, nagu ajakirjanduses öeldud, et Vabariigi Valitsus on süstemaatiliselt tähele panemata jätnud kohtu ettepanekud, armu anda ja karistust kergendada. (A. Jõeäär, stp: Seadus määrab liiga karmid karistused, mida kohus ei saa tarvitada!) Nagu ma järele olen kuulanud, ei vasta see ajaleheteade tõele. Ei ole mingisugust süstemaatilist kohtuotsuste kõrvaldamist olnud. On vist ainult paaril korral juhtunud, et kohus on ette pannud karistust selles mõttes kergendada, et karistust vähendatakse, ühtlasi inimesi tingimisi vabastada. Seal on olnud kaks vekslivõltsijat — isa ja poeg. Isa on tingimisi vabastatud, aga poeg on vekslivõltsimise eest kinni jäetud; nähtavasti sellel kaalumisel, et poeg kui noorem mees ja haritum inimene oma teo ulatust paremini hinnata oleks võinud. Usun, et seal igatahes omad kaalumised on olnud ja ei või mitte öelda, et see, mis tehtud, kõik otstarbekohatu oleks. Sellest, et katsutakse armu anda, peaksime meie leidma sümpaatlikku tendentsi. Sellepärast arvan, et siin kunstlikult tõkkeid tegema hakata ei ole mingisugust põhjust. Ei ole põhjust hakata kõnelema, nagu ei oleks see küllalt õige ja otstarbekohane. Kui mitte skandaalseid eksitusi ei ole juhtunud, siis ärge suurt armuandmise instituuti hakake nii nagu hariikuks vaidluse-objektiks tegema, vaid katsume seal delikaatsed olla, kus tõesti ei saada ei seaduse, ei õiguse, ega vormalise asjaajamisega läbi, vaid kuidas on otsustajaks sisemine tunne, mille alusel peab armuandmise küsimust käsitatama.

Juhataja M. Martna: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Ast'il.

K. Ast (stp): Ma olen kõige aja rahulikult sõnavõtmisi jälginud ja võin faktilise märku-

sena konstateerida paari sõnaga järgmist: Esiteks ei ole ühelt poolt arupärimise põhjendajad ega ka teiselt poolt need, kes arupärimise puhul sõna võtsid, vaielnud armuandmiste vastu üldse. Seda ei ole tehtud. (H. Rebane, põl: Aga need normid?) Teiseks tahaksin nimetada — see oleks härra Tõnisson'i seletuste kohta — et armuandmiste vastu on varemaltki rahvaesituses häält tõstetud. See sündis nimelt Lätis Needra amnesteerimise puhul. (J. Tõnisson, rhv: No jah, seal tehti poliitikat.)

Kolmandaks tahtsin faktiliselt märkida, et härra Tõnisson täna mitte esimest korda ei kõnelenud armuandmise õigusest, vaid ka varemalt, nimelt Kiisli loo puhul, samas küsimuses sõna on võtnud. Siis ei olnud tema seisukoht nii kategooriline kui täna, et isegi avaliku sündsustundega ei tarvitse armuandmise juures arvustada. (J. Tõnisson, rhv: Ma ütlesin, kui skandaalsete eksitustega tegemist on. — A. Rei, stp: Kas pekonmeistrile armuandmine ei ole skandaalne. — Kohtuminister J. Sepp: Ega see praeguse valitsuse ajal ei olnud.)

Juhataja **M. Martna**: Palun rahu! Peale eelpoolnimetatud ülemineku-vormeli on rkl. Piiskar'ilt esitatud ülemineku-vormel, mis järgmiselt kõlab: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele, tunnustab vastuse mitterahuldavaks ja läheb päevakorras edasi.“

Rkl. Laarman'ilt on esitatud liht ülemineku-vormel. Kodukorra § 83. põhjal nõuavad 12 Riigikogu liiget rkl. Piiskar'i ülemineku-vormeli kinnist hääletamist.

A. Jürman (põl), kohalt: Sellesama paragrahvi põhjal nõuan, et võetakse ette nimeline hääletamine.

Juhataja **M. Martna**: Hääletamisele tuleb rkl. Jürman'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 46 häält. Kooselust võtab osa 86 Riigikogu liiget. Seega on ettepanek vastu võetud. Hääletamisele tuleb rkl. Piiskar'i ettepanek. Palun Riigikogu liikmeid, kes rkl. Piiskar'i ettepaneku poolt on, hüüda „poolt“.

Adamson, Mart — poolt; Akel, Friedrich — vastu; Anderkopp, Ado — poolt; Anniko, Hendrik — vastu; Ast, Karl — poolt; Baars, Kaarel — poolt; Baranin, Peeter; Eilman, Bernhard — poolt; Einbund, Karl — vastu; Elisson, Hendrik — poolt; Freiberg, Karl — poolt; Fuks, Johannes — vastu. (Vahelhüüe: Kes ütles? Härra Fuks ei ole

siin.) Grigorjev, Vassili; Grimpel, Arnold — poolt; Gustavson, Oskar — poolt; Hasselblatt, Verner; Holberg, Johan — vastu; Hünerson, Jaan — vastu; Johanson, Ado — vastu; Johanson, Leopold — poolt; Jonas, Erich — poolt; Juhkam, Mihkel — poolt; Järve, Peeter — vastu; Jõeäär, Aleksander — poolt; Jürman, August — vastu; Kaarna, Christjan; Kalbus, Tõnis; Kask, Oskar — poolt; Kerem, August — vastu; Kiiver, Heinrich — vastu; Kink, Eduard — poolt; Klesment, Johannes — poolt; Kohver, August; Kornel, Karl — vastu; Kornell, Aleksander — vastu; Kurtschinsky, Mihail; Kärner, Aleksander — poolt; Köster, Oskar; Laarman, Mats — vastu; Laidoner, Johan — vastu; Lattik, Jaan — vastu; Laur, August — vastu; Lehtman, Johannes; Liigand, Oskar — vastu; Luik, August — poolt; Loosalu, Jakob — vastu; Maaker, Villem — vastu; Martinson, Hans — poolt; Martinson, Märt — vastu; Martna, Mihkel — poolt; Maurer, Theodor — poolt; Mälberg, Jaan — vastu; Möttus, Alfred; Mürk, Johannes — vastu; Oinas, Aleksander — poolt; Oja, Benedikt — poolt; Ottas, Georg — vastu; Penno, Rudolf — vastu; Pesur, Eduard — poolt; Piiskar, Jaan — poolt; Pool, Theodor — poolt; Pukk, Otto — vastu; Päts, Konstantin; Raudkepp, Leopold — vastu; Rebane, Hans — vastu; Rei, August — poolt; Saar, Jakob — vastu; Schilling, Carl; Schulbach, Arnold — poolt; Schütz, Peeter — poolt; Semjonov, Nikita; Sepp, Johan — vastu; Sikkar, Johannes — vastu; Soonberg, Karl-Johannes — vastu; Soots, Jaan — vastu; Sprenk, August — poolt; Sulg, Edgar — vastu; Sternfeldt, Aleksander — vastu; Strandman, Otto — poolt; Tallmeister, Theodor — poolt; Tamm, Karl — vastu; Teetsov, Jaan — vastu; Teemant, Jaan — vastu; Tief, Otto — vastu; Tiks, Jaan — poolt; Tonkman, Kustas — vastu; Toomel, Aleksander-Rudolf — vastu; Tupits, Artur — vastu; Tõnisson, Jaan — vastu; Tõllassepp, August — vastu; Usai, August — poolt; Vain, Jaan — poolt; Veiler, Aleksander; Vessart, Villem — vastu; Vestholm, Jakob; Virma, Karl — poolt; Voiman, Jüri — poolt; Vomm, August — poolt; Vreeman, Richard — vastu; Zimmerman, Johannes. Rkl. Piiskar'i ülemineku-vormeli poolt on 38 häält, vastu 45 häält. Üks hääl, rkl. Fuks'i hääl, on maha arvatud, nõnda et üldse on vastu 45 häält. (J. Hünerson, põl: Fuks'i enam ei ole.) Seega on rkl. Piiskar'i ülemineku-vormel tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb rkl. Laarman'i ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele armuandmise korra ja Riigivanema vahelesegamise kohta kohtute tegevuses, läheb päevakorras edasi.“ (Hääletatakse.) Poolt on antud 46 häält, vastu 39 häält, — seega vastu võetud.

Sõjaminister J. Soots: Lugupeetud rahvasaadikud! Rkl. Strandman tegi minu etteheiteid esiteks selles, et mina kui kindral küllalt vääriliselt oma kindrali au ei ole kaitsnud, eriti, et mina ei ole küllalt vääriliselt reageerinud rkl. Tõnisson'i üteluse peale minu kodanikuteadmiste kohta; teiseks, sellepärast, nagu ei esinevat mina alati küllalt taktiliselt.

Selle kohta lubage seletada järgmist: esiteks, auhaavavad ütelused minu kohta tulevad harilikult siis, kui mina kõnelen, vahelhüüetena, nii et minul on võimatu alati neid kuulda ja nende peale reageerida. Teiseks olen nii aru saanud, et Riigikogu koosoleku juhataja kohus on niisuguste üteluste peale reageerida ja kõnelejat haavavate üteluste eest kaitsta. Kolmandaks on öeldud minu kohta auhaavavaid ütelusi siis, kus mina Riigikogus ei ole olnud. Olen katsunud kohtu kaudu niisugusel puhul selle peale reageerida, kuid Riigikogu liikmel on võimalus olnud end sel puhul Riigikogu liikme immuniteedi taha ära peita, nii et polnud võimalust reageerida. Neljandaks ei seisa mina kaugeltki kõigi Riigikogu liikmetega sarnases korporatiivses vahekorras, et lahendada niisuguseid asju aukohtu teel, nagu seda mõnikord tehakse. Viiendaks arvan, et haavav ütelus, kus teise peale üleõla vaadatakse, ütlejat ennast kõigepealt haavab. Neist põhimõtetest välja minnes reageerisin rkl. Tõnisson'i üteluse peale sellega, et pöörasin rahva poole. Mina arvan, et see on kõige parem ja mõjuvam abinõu.

Mis puutub sellesse, et ma küllalt taktiliselt ei ole esinenud, siis on taktika mõiste iga mehe individuaalne arusaamine. Mina ei poolda seda võtet, et siidikinnastega nende vastu esineda, kes minu vastu okaskinnastega tulevad. Mina käin selle vanasõna järgi, et jämedal pakul

peab ka jäme talb olema. Kui minu vastu viisakas ei ole olnud, siis palun ka seda minu käest mitte nõuda.

Juhataja M. Martna: Isiklikus asjas on sõna rkl. Usai'l.

A. Usai (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Holberg omas kõnes armuandmise küsimuses Toots'ile, selle asemel, et sisuliselt sõna võtta, hakkas minu kaela süüdistusi veeretama minu, kui koolinõuniku tegevuse kohta Petserimaal. Muuseas oli ette toodud asjaolu Petseri humanitaar-gümnaasiumi direktori ebakorrekse ülespidamise kohta, et ta purjus olevat, õpilased tema korteris end purju joovat jne. Pean tähendama, et tähendatud gümnaasium kuulub haridusministeeriumi järelevalve alla. Aga mispärast arvab härra Holberg, et haridusministeerium pole informeeritud selles küsimuses?

Peale selle tähendati, et ma seadusevastaselt olevat õpetajaid kohtadele registreerinud. See on ainult oletamine. Kõigepealt koolinõunik ei registreeri õpetajaid ametisse, see on kooliosakonna juhataja ülesanne. (Vahelhüüe paremalt poolt: Kas mitte sõnagi ei räägi?) Jah, tal on kaasaraäkimise õigus. Aga siin ei ole ühtki juhtumist ette toodud, keda oleks seadusevastaselt registreeritud; kui seda oleks tehtud, oleksin võinud selle peale vastata.

Tol ajal, kui D. Beresin oli kooliosakonna juhataja, tuli mul vastu vaielda tema registreerimistele. Siin, valitsuse ringkondades, oli ta suur Eesti patrioot, aga koha peal Vene patrioot. Tuli asju ette, kus nimelt seadusevastaselt registreeriti, ja mul tuli sellele vastu vaielda. Ma võiksin tuua juhtumisi mineviku kogemustest, aga et härra Holberg pole midagi ette toonud, vaid ainult sõnu teinud, siis piirdun sellega.

Juhataja M. Martna: Ettepanek on esitatud — koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see ettepanek vastu võetud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.47 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna.**

Abisekretär **O. Liigand.**

